

**НОВ
БЪЛГАРСКИ
УНИВЕРСИТЕТ**

СБОРНИК С РЕЗЮМЕТА

**ОТ
МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ**

**„ИНТЕГРАЦИЯ НА ТРАДИЦИИ И
ИНОВАЦИИ:**

70

**ГОДИНИ ЛОГОПЕДИЧНА ПРАКТИКА
В БЪЛГАРИЯ – ИСТОРИЧЕСКИ И
СЪВРЕМЕННИ ПЕРСПЕКТИВИ”**

**Организирана от
Департамент „Здравеопазване и социална работа”
Център за терапия на комуникативни и емоционално-
поведенчески нарушения в детска възраст
Център за подкрепа на студенти със специални образователни
потребности**

**С подкрепата на
Държавен логопедичен център – София**

**6 – 8 март 2025 г.
Библиотека „Проф. Богдан Богданов, д.н.”, НБУ**

СЕКЦИЯ
„Диагностика и терапия на комуникативните
нарушения/Assessment and Therapy of Communication
Disorders”

**МНОГОИЗМЕРЕН МОДЕЛ НА НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ,
ДИАГНОСТИКА И ТЕРАПИЯ НА ЗАЕКВАНЕТО**

проф. д-р Добринка Георгиева

Катедра „Неврология”, Медицински университет – Пловдив

Резюме: Въведение. Докладът описва българският опит, свързан с приложение на нови инструменти за диагностика и терапия на заекването. Българските изследвания са основани на Международната класификация на функционирането, нарушената способност и здраве на Световната здравна организация (СЗО).

Дискутира се значимостта на практика, базирана на доказателства (ПБД) в областта на речевата и езикова патология. Независимо от проблемите и промените, свързани с приложението на ПБД в България, необходимостта клиницистите да представят и документират резултатите от диагностика и терапия на заекването е неоспоримо свързана с приложението на научно-базирани подходи за терапия.

Метод. В доклада са представени: (i) необходимостта от осигуряване на документирани научни резултати за заекването; (ii) ICF-рамката на подобно описание за българските резултати от терапия на заекването. Българските изследвания за заекването включват всички аспекти на индивидуалния и групов здравен опит, включително този, свързан с неплавната реч. Комбинацията от ICF и ПБД налага дълготрайна перспектива за подпомагане на българските изследователи при оценката на широкия обхват от промени, които се случват по време на интензивни терапии. В българската изследователска практика бяха приложени подходи за неизбягване на заекването и за оформяне на речева плавност. С цел да се подкрепят получени терапевтични резултати, авторът разглежда няколко взаимно свързани компонента, включително наблюдаваните и оценяваните характеристики на заекването, като задължително се отчита и опита на лицето със заекване от позиция на неговата перспектива в процеса на комуникация.

Заключение. Докладът резюмира българският модел и описва многоизмерният характер на заекването в контекста на ICF рамката на СЗО, ПБД като осигурява широкообхватна диагностика и терапия на заекването.

Ключови думи: заекване; практика, базирана на доказателства; ICF

**STUTTERING MULTIDIMENSIONAL MODEL OF THE RESEARCH,
ASSESSMENT AND TREATMENT**

Prof. Dobrinka Georgieva, Ph.D.

Department of Neurology, Medical University of Plovdiv

Summary: Introduction. This paper describes the Bulgarian experience regarding new stuttering instruments for evaluation and treatment. Reviewing Bulgarian studies based on the World Health Organization’s International Classification of Functioning, Disability, and Health (WHO, 2001), there is a discussion concerning the importance of evidence-based practice (EBP) in the Speech-Language Pathology. Despite the challenges associated with the implementation of EBP in Bulgaria, the need for speech-language pathologists to meaningfully document stuttering assessment results and intervention outcomes depend strongly on its application.

Method. In this paper are presented: (i) the need for treatment outcomes research in stuttering; and (ii) the ICF framework to describe Bulgarian treatment outcomes. Bulgarian studies on stuttering include all aspects of the health experience of an individual

and group, including dysfluent speech. The combination of ICF and EBP holds considerable promise for helping Bulgarian researchers to consider the wide range of changes that may occur during the courses of intensive group therapies. Over the last decade, non-avoidance and fluency shaping approached for stuttering treatment have been applied. In order to realize and support such treatment outcomes, the author reviewed the several interacting components, including not only the observable stuttering characteristics of disorder, but also the experience of stuttering from the perspective of the speaker.

Conclusion. This paper summarizes the Bulgarian experience and describes the totality of stuttering in the context of the ICF-framework and EBP, providing measurement instruments that address comprehensive multidimensional assessment and treatment.

Keywords: stuttering; evidence-based practice; ICF

ПРЕВЕНЦИЯ НА НАРУШЕНИЯТА В РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ

проф. Моника Богданова, д.п.н.

СУ „Св. Климент Охридски“, Факултет по педагогика

Резюме: По време на бременността мисълта, вниманието и гласът на майката непрестанно „пишат“ върху тялото-текст и вписват върху кожата на бебето в утробата означаващи вериги, плетейки с три нишки (символична, въображаема и реална) същности, които го обгръщат с ритъма на сърцето и на дишането ѝ – гласът на майката импрегнира петте сетива и нюансира всички цветове в схващането за себе си, във вътрешната перцепция и виждането на бебето в утробата.

Как се инсталира мамешкият език? Какви са причините за нарушенията в ранна детска възраст? Можем ли да поставим аутизмът под въпрос? А т.нар. бебешка анорексия? Това са само някои от акцентите в доклада, резултат от дългогодишната практика на автора като психоаналитик на бебета и малки деца, и техните семейства.

Ключови думи: аутизм, бебешка анорексия, мамешки, психоанализа

PREVENTION OF DISORDERS IN EARLY CHILDHOOD

Prof. Monika Bogdanova, D.Sc.

Sofia University "St. Kliment Ohridski", Faculty of Pedagogy

Summary: During pregnancy, the mother's thought, attention and voice constantly "write" on the body-text and inscribe on the skin of the baby in the womb significant chains, weaving with three threads – entities (symbolic, imaginary and real) that surround it with the rhythm of her heart and breathing – the mother's voice impregnates the five senses and nuances all the colors in the self-perception, in the inner perception and vision of the baby in the womb.

How is motherese language installed? What are the causes of disorders in early childhood? Can we question autism? And the so-called infantile anorexia? These are just some of the highlights in the report, the result of the author's long-term practice as a psychoanalyst of babies and young children and their families.

Keywords: autism, baby anorexia, motherese, psychoanalysis

ХОЛИСТИЧЕН ПОДХОД КЪМ РАЗСТРОЙСТВАТА ОТ АУТИСТИЧНИЯ СПЕКТЪР ЧРЕЗ МЕЖДУНАРОДНАТА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФУНКЦИОНИРАНЕТО, УВРЕЖДАНИЯТА И ЗДРАВЕТО (ICF)

доц. д-р Катерина Щерева

*Софийски университет „Св. Климент Охридски“
ФНОИ, Катедра „Логопедия“*

Резюме: Международната класификация на функционирането, уврежданията и здравето (ICF) на Световната здравна организация предлага иновативна рамка за холистичен подход при изследване и оценка на функционирането на лица с разстройства от аутистичния спектър (РАС). Тази рамка позволява по-добро разбиране на взаимодействието между индивидуалните способности и контекстуалните фактори, които влияят на функционирането. В доклада ще бъде поставен специален акцент върху четири основни етапа на изследвания, които представляват най-съвременните проучвания през последното десетилетие за РАС: систематичен преглед на литературата, глобално проучване на експерти, международно качествено изследване и международно клинично проучване. Резултатите от тези изследвания показват, че ICF надгражда традиционните диагностични системи като DSM-5 и ICD-11, предоставяйки биопсихосоциален модел за описване на функционирането. Това позволява изграждането на персонализирани функционални профили и планирането на адаптивна подкрепа, насочена към подобряване на качеството на живот и социалната интеграция. Холистичният подход създава основа за интегрирана грижа и ефективни интервенции, които адресират както силните страни, така и предизвикателствата на хората с РАС.

Ключови думи: биопсихосоциален модел; Международна класификация на функционирането (ICF); Разстройства от аутистичния спектър (РАС); функционална оценка; холистичен подход

HOLISTIC APPROACH TO AUTISM SPECTRUM DISORDERS THROUGH THE INTERNATIONAL CLASSIFICATION OF FUNCTIONING, DISABILITY, AND HEALTH (ICF)

Assoc. Prof. Katerina Shtereva, Ph.D.

*Sofia University "St. Kliment Ohridski"
FESA, Department of Logopedics*

Summary: The World Health Organization's International Classification of Functioning, Disability, and Health (ICF) provides an innovative framework for a holistic approach to studying and assessing the functioning of individuals with Autism Spectrum Disorders (ASD). This framework facilitates a deeper understanding of the interplay between individual capabilities and contextual factors affecting functioning. The report highlights four key research phases representing the most advanced studies on ASD over the past decade: a systematic literature review, a global expert survey, an international qualitative study, and an international clinical study. Findings from these studies demonstrate that ICF enhances traditional diagnostic systems such as DSM-5 and ICD-11 by providing a biopsychosocial model for describing functioning. This enables the development of personalized functional profiles and the planning of adaptive support aimed at improving quality of life and social integration. The holistic approach promoted establishes a foundation for integrated care and effective interventions that address both the strengths and challenges of individuals with ASD.

Keywords: *Autism Spectrum Disorders (ASD); biopsychosocial model; functional assessment; International Classification of Functioning (ICF); holistic approach*

ПАМЕТОВИ ДЕФИЦИТИ ПРИ БОЛНИ СЪС СИНДРОМ НА ПАРКИНСОН

ас. Анатоли Николов

докторант, СУ „Св. Климент Охридски“

Катедра „Логопедия“

anatoln@uni-sofia.bg

проф. Нели Василева, д.пс.н.

СУ „Св. Климент Охридски“

Катедра „Логопедия“

nvasileva@uni-sofia.bg

Резюме: Синдромът на Паркинсон е невродегенеративно разстройство, свързано с постепенна и прогресивна загуба на допаминергични неврони. Централно място в клиничната картина на болестта заемат екстрапирамидни нарушения под формата на тремор, скованост, брадикинезия, дизартрия, амимия, постурални затруднения и др. Изследователските находки през последните години допълват представите за заболяването и насочват вниманието към нарушенията на редица когнитивни функции, съпътстващи водещите моторни дефицити. Причината е компрометираният информационен поток на фронтостриалния път, в резултат от тесните връзки на увредените базални ганглии с фронталния дял на кората.

Материалът представя обзор на водещите когнитивни дефицити при синдром на Паркинсон. Специално внимание се отделя на отражението на паметовите нарушения върху вербалната комуникация като основание за включване на разнообразни когнитивни подходи в процеса на логопедична терапия.

Ключови думи: екстрапирамидни нарушения; когнитивни функции; логопедична терапия; паметови дефицити; синдром на Паркинсон

MEMORY DEFICITS IN PATIENTS WITH PARKINSON'S SYNDROME

Assist. Prof. Anatoly Nikolov

Ph.D., Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Department of Logopedics

anatoln@uni-sofia.bg

Prof. Neli Vasileva, D.Sc.

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Department of Logopedics

nvasileva@uni-sofia.bg

Summary: Parkinson's disease is a neurodegenerative disorder associated with a gradual and progressive loss of dopaminergic neurons. Extrapyramidal disorders in the form of tremor, rigidity, bradykinesia, dysarthria, amimia, postural difficulties, etc. occupy a central place in the clinical picture of the disease. Research findings in recent years complement the concepts of the disease and draw attention to the disorders of a number of cognitive functions accompanying the leading motor deficits. The reason is the compromised information flow of the frontostriatal pathway, as a result of the close connections of the damaged basal ganglia with the frontal lobe of the cortex.

The material presents an overview of the leading cognitive deficits in Parkinson's disease. Special attention is paid to the impact of memory disorders on verbal communication as a basis for including various cognitive approaches in the process of speech therapy.

Keywords: extrapyramidal disorders; cognitive functions; speech therapy; memory deficits; Parkinson's syndrome

ЕЗИКОВОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИ ДЕЦА В КОНТЕКСТА НА УПОТРЕБА НА ЕКРАННИ ДИГИТАЛНИ УСТРОЙСТВА В РАННО ДЕТСТВО

проф. д-р Елена Андонова

Изследователски център по когнитивна наука

Нов български университет

гл. ас. д-р Михаела Барокова

Департамент "Когнитивна наука и психология"

Нов български университет

Резюме: Важна изследователска област разглежда връзката между времето пред екрани и езиковото развитие в ранно детство. Предишни изследвания обикновено съобщават за отрицателна връзка на употребата на дигитални медии и комуникативното развитие при малки деца, но резултатите варират в зависимост от възрастта, вида и съдържанието на екранната медия, начина на употреба и езиковите мерки. Нашето проучване се основава на данни от въпросник за родители на български деца на възраст от 16 до 36 месеца в периода 2021-2023 г. Анализите разкриват наличието на статистически значима връзка между времето пред екрани на децата и техния експресивен речников запас, както и между времето пред екрани на децата и на техните родители. Не се открива пряка връзка между образованието на родителите или родителското екранно време и детските езикови умения. Необходими са по-нататъшни изследвания у нас поради културната специфика и липсата на ясни насоки и публични политики относно използването на дигитални устройства в ранна възраст, особено предвид ограничения достъп на българските деца до медийно съдържание на родния им език.

Ключови думи: български деца, дигитални устройства, екранно време, експресивен речник, езиково развитие

LANGUAGE DEVELOPMENT IN BULGARIAN CHILDREN IN THE CONTEXT OF USE OF DIGITAL DEVICES IN EARLY CHILDHOOD

Prof. Elena Andonova, Ph.D.

Research Center for Cognitive Science

New Bulgarian University

Chief. Assist. Mihaela Barokova, Ph.D.

Department of Cognitive Science and Psychology

New Bulgarian University

Summary: An important area of research examines the relationship between screen time and language development in early childhood. Previous studies have generally reported a negative association of digital media use and communicative development in young children, but results vary by age, type and content of screen media, mode of use, and language measures. Our study is based on data from a questionnaire for parents of Bulgarian children aged 16 to 36 months in the period 2021-2023. Analyses revealed a statistically significant relationship between children's screen time and their expressive vocabulary, as well as between children's and their parents' screen time. No direct relationship was found between parental education or parental screen time and children's language skills. Further research is needed in our country due to the cultural specificity and the lack of clear guidelines and public policies regarding the use of digital devices at an early age, especially given the limited access of Bulgarian children to media content in their native language.

Keywords: Bulgarian toddlers, digital media devices, expressive vocabulary, language development, screen time

ДИАГНОСТИЧНО ОЦЕНЯВАНЕ НА НЕВЕРБАЛНИТЕ НАРУШЕНИЯ НА УЧЕНОТО В КОНТЕКСТА НА НЯКОИ КАЧЕСТВЕНИ МЕТОДИ ЗА АНАЛИЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ДАННИ

доц. д-р Диана Игнатова
СУ „Св. Климент Охридски“

Резюме: Изложението поставя на обсъждане групата на децата/учениците с невербални нарушения на ученето като част от образователния континуум. Целта е да се насочи вниманието на специалистите към проблема като валиден диагностичен конструкт с ясни параметри и принадлежност към категорията на нарушенията на развитието, както и да очертае схема за диагностично оценяване в контекста на някои индуктивни качествени методи за анализ и интерпретация на данните.

Концептът „невербални нарушения на ученето“ предполага особености в езиковото функциониране по отношение развитието на семантиката и прагматиката. При децата/учениците се оформя дисхармоничен профил между характеристиките на вербален и невербален интелект с изяви на непълноти в развитието на: моториката, зрително-пространствените възприятия, зрително внимание, зрителна памет, абстрактно-логическо мислене и в резултат на това трудности при задачи за решаване на проблеми. Установяват се специфики в социалните интеракции и ефективността на общуването с връстниците. Идентификацията на ранните белези за нарушенията от тази група, има съществено значение както за структурирането на адекватна учебна среда, така и във връзка с прогнозите за развитието на децата и учениците.

Ключови думи: зрително-пространствени дефицити, индуктивни качествени методи, моторика и координация, невербални нарушения на ученето, социокомуникативни дефицити

DIAGNOSTIC ASSESSMENT OF NONVERBAL LEARNING DISABILITIES IN THE CONTEXT OF SOME QUALITATIVE METHODS FOR DATA ANALYSIS AND INTERPRETATION

Assoc. Prof. Diana Ignatova, Ph.D.
Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Summary: The article discusses the group of children/students with nonverbal learning disabilities (NVLD) as a part of the educational continuum. The aim is to draw the attention of specialists to this issue as a valid diagnostic construct with clear parameters and belonging to the category of developmental disorders, as well as to outline a scheme for diagnostic assessment in the context of some inductive qualitative methods for data analysis and interpretation.

The concept of "nonverbal learning disabilities" presupposes peculiarities in language functioning concerning the development of semantics and pragmatics. There is a disharmonious profile between characteristics of verbal and nonverbal intelligence, with pronounced deficiencies in the development of motor skills, visual-spatial perceptions, visual attention, visual memory, abstract-logical thinking, and consequently difficulties in problem-solving tasks in these children/students. Specific characteristics are observed in social interactions and communication effectiveness with peers. Early identification of NVLD is crucial both for structuring of adequate learning environment and for predicting the development of children and students.

Keywords: inductive qualitative methods, motor and coordination delay, nonverbal learning disabilities, socio-communicative deficits, visual-spatial deficits

ROLE OF THE NON-FORMAL PARENT QUESTIONNAIRE IN DIAGNOSING LANGUAGE DEFICITS IN BILINGUAL CHILDREN

Albena Ignatova, Ph.D.

www.communicationclinique.com

Summary: This study explores the efficacy of a Nonformal Parent Questionnaire as a diagnostic tool for identifying language disorders in bilingual preschoolers, a population for whom standardized assessment tools are limited. The research aims to bridge the gap in diagnostic resources by utilizing parent-reported data to differentiate between typically developing bilingual children, bilingual children with language deficits (LD), and monolingual controls.

The questionnaire was administered to the parents of 30 children, divided into three groups: bilinguals without LD, bilinguals with LD, and controls. It covered key aspects of language development, including milestones, phonological skills, vocabulary, grammar, and pragmatic use of language. Statistical analyses, including t-tests and logistic regression, were used to evaluate the effectiveness of the questionnaire in distinguishing these groups and identifying diagnostic indicators.

Results demonstrated significant differences across groups in language milestones, phonological and grammatical errors, and pragmatic language use. The questionnaire shows a tendency to specific profiles, but still not enough for precise differentiation, particularly between bilingual children with and without LD. However, the diagnostic accuracy could support the potential clinical application of this tool in early identification and intervention planning.

Keywords: Bilingual Preschoolers, Early Assessment, Language Disorders, Language Profile, Non-Formal Parent Questionnaire

НАУЧНО-БАЗИРАНА ДИАГНОСТИКА НА КОГНИТИВНО-КОМУНИКАТИВНИ НАРУШЕНИЯ: ПРИЛОЖЕНИЕ НА ТЕСТ

гл. ас. д-р Костадин Чомпалов, д.м.
Медицински университет – Пловдив

Резюме: Болестта на Алцхаймер (БА) е основна причина за деменция, свързана със значителни когнитивни и комуникативни нарушения. Ефективната диагностика изисква надеждни инструменти, които интегрират оценката на когнитивните и комуникативните аспекти. Тестът SCCAN (*Scales of Cognitive and Communicative Ability for Neurorehabilitation*), за първи път преведен и адаптиран за българския контекст, предоставя възможност за по-детайлна оценка на тези функции. Материал и методи: Преведената и адаптирана версия на SCCAN беше приложена на 14 български пациенти с диагноза БА. Целта беше да се оцени приложимостта на теста в клинични условия и да се демонстрират неговите възможности. Резултати и дискусия: Тестът SCCAN разкрива специфични дефицити при пациентите в ключови области като ориентация, памет и внимание, докато други умения, като писане и разбиране на реч, показват по-добри резултати. Тестът демонстрира висока чувствителност към когнитивно-комуникативните нарушения, като подчертава взаимозависимостта на различни когнитивни и комуникативни функции. Заключение: SCCAN е ценен инструмент за диагностика на когнитивно-комуникативни нарушения при БА. Неговата адаптация за българската клинична практика представлява важна стъпка към бъдещата му стандартизация, която ще допринесе за развитието на диагностика и терапия, базирана на доказателства.

Ключови думи: адаптация, Алцхаймер, диагностика, когнитивно-комуникативни нарушения, SCCAN

SCIENCE-BASED DIAGNOSIS OF COGNITIVE-COMMUNICATIVE DISORDERS: APPLICATION OF THE SCCAN TEST

Assist. Prof. Kostadin Chompalov, M.D.
Medical University – Plovdiv

Summary: Alzheimer's disease (AD) is a major cause of dementia associated with significant cognitive and communicative disorders. Effective diagnosis requires reliable tools that integrate the assessment of cognitive and communicative aspects. The SCCAN test (Scales of Cognitive and Communicative Ability for Neurorehabilitation), translated and adapted for the Bulgarian context for the first time, provides an opportunity for a more detailed assessment of these functions. Material and methods: The translated and adapted version of the SCCAN was applied to 14 Bulgarian patients diagnosed with AD. The aim was to assess the applicability of the test in clinical settings and to demonstrate its capabilities. Results and discussion: The SCCAN test reveals specific deficits in patients in key areas such as orientation, memory and attention, while other skills, such as writing and speech comprehension, show better results. The test demonstrates high sensitivity to cognitive-communicative disorders, emphasizing the interdependence of different cognitive and communicative functions. Conclusion: SCCAN is a valuable tool for the diagnosis of cognitive-communicative disorders in AD. Its adaptation for Bulgarian clinical practice represents an important step towards its future standardization, which will contribute to the development of evidence-based diagnostics and therapy.

Keywords: adaptation, Alzheimer's, diagnostics, cognitive-communicative disorders, SCCAN

КОРЕЛАЦИЯ МЕЖДУ СЕНЗОРНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЗРИТЕЛНИТЕ ВЪЗПРИЯТИЯ И СПЕЦИФИЧНО ЕЗИКОВО КОРЕЛАЦИЯ МЕЖДУ СЕНЗОРНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЗРИТЕЛНИТЕ ВЪЗПРИЯТИЯ И СПЕЦИФИЧНО ЕЗИКОВО НАРУШЕНИЕ ПРИ ДЕЦА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

д-р Лилия Валентинова Янчева-Велинова

ЮЗУ „Неофит Рилски“, факултет „ОЗЗГС“,
управител и логопед в студио „Амалтея“, e-mail: liliya.yancheva@gmail.com ;

доц. д-р Екатерина Митова, д.м.

ЮЗУ „Неофит Рилски“, факултет „ОЗЗГС“, педиатър,
e-mail: ekaterina_mitova@abv.bg

Резюме: *Въведение:* Детското развитие е комплексен и многоаспектен процес, при който езиковото и сензорното съзряване играят фундаментална роля във формирането на когнитивните, социалните и комуникативните умения на детето. При децата със специфично езиково нарушение (СЕН) често се наблюдават не само затруднения в езиковата сфера, но и съпътстващи сензорни особености. Тези деца могат да демонстрират хипер- или хипосензитивност към определени стимули, трудности в обработката на сензорната информация или проблеми с моторното планиране и изпълнение. *Цел:* Целта на настоящето изследване е да установи има ли нарушения във зрителните възприятия при деца със СЕН от предучилищна възраст. *Метод:* За изследването на вестибуларните възприятия е използван “Sensory Profile” на Winnie Dunn. В изследването са участвали общо 90 деца на възраст от 4.1г до 6.11г. от гр. София. *Резултати:* Резултатите от направеното изследване показват, че визуалните възприятия са една от силните страни на децата със СЕН. Установихме, че има полова корелация, която показва, че момичетата имат повече затруднения в обработката на визуалната информация. Във възрастов аспект не открихме статистическа зависимост между отделните възрастови групи на четири, пет и шест годишните момичета и момчета. *Заключение:* Визуалните възприятия и езика споделят обща невробιологична основа и това може да бъде рисков фактор за

развитието на езикова патология. Нарушенията във зрителните възприятия, които установихме обаче може да са причина за по-нататъшни проблеми в областта на четенето и писането при децата със СЕН.

Ключови думи: сензорна интеграция, зрителни възприятия, специфично езиково нарушение

CORRELATION BETWEEN SENSORY IMPAIRMENT OF VISUAL PERCEPTION AND SPECIFIC LANGUAGE IMPAIRMENT IN PRESCHOOL CHILDREN

Liliya V. Yancheva-Velinova, Ph.D.

SWU "Neofit Rilski", Bulgaria, Faculty of Public Health, Health Care and Sport, Department of Speech Therapy, owner of Amalteya Studio private practice, Sofia, Bulgaria, e-mail: liliya.yancheva@gmail.com

Assoc. Prof. Ekaterina Mitova, M.D., Ph.D.

SWU "Neofit Rilski" South-West University of Blagoevgrad, Bulgaria, Faculty of Public Health, Health Care and Sport, Department of Speech Therapy, e-mail: ekaterina_mitova@abv.bg

Summary: Introduction: Child development is a complex and multifaceted process in which language and sensory maturation play a fundamental role in the formation of a child's cognitive, social and communicative skills. In children with a specific language impairment (SLI), not only difficulties in the language sphere are often observed, but also accompanying sensory features. These children may demonstrate hyper- or hyposensitivity to certain stimuli, difficulties in processing sensory information, or problems with motor planning and execution. Objective: The aim of the present study is to determine whether there are visual perception disorders in children with SLI of preschool age. Methods: Winnie Dunn's "Sensory Profile" was used to investigate visual perceptions. A total of 90 children aged from 4.1 to 6.11 years participated in the study from the city Sofia. Results: The results of the research show that visual perception is one of the strengths of children with SLI. We found that there was a gender correlation indicating that girls had more difficulty processing visual information. In terms of age, we did not find any statistical dependence between the separate age groups of four, five and six year old girls and boys. Conclusion: Visual perception and language share a common neurobiological basis and this may be a risk factor for the development of language pathology. However, the disturbances in visual perception that we found may be the cause of further problems in the field of reading and writing in children with SLI.

Keywords: sensory integration, visual perception, specific language impairment

УЧАСТИЕ НА РОДИТЕЛИТЕ В РАННАТА ИНТЕРВЕНЦИЯ ПРИ ДЕЦА СЪС СЛУХОВИ НАРУШЕНИЯ

Петранка Димитрова

Център за работа с деца на улицата „Кокиче“, гр. Кюстендил

гл. ас. д-р Анна Андреева

Югозападен университет „Неофит Рилски“, гр. Благоевград

Резюме: Слуховото нарушение, настъпило в ранна детска възраст, има значителен ефект върху развитието на детето и неговото качество на живот. Услугите за ранно откриване и ранна интервенция чрез неонаталния скрининг на слуха на новородените са достъпни в много страни по света, включително и в България, но данните за тяхната ефективност са ограничени. Също така липсва систематизирана информация за специфичните фактори, определящи резултатите от предприетите мерки за децата с увреден слух и техните семейства. Участието на родителите в ранната интервенция при деца със слухово нарушение е от ключово значение, за да се сведе до минимум

забавянето в езиковото, когнитивното и емоционалното развитие на детето. За да се проучи ангажираността на родителите на деца с увреден слух в навременното откриване и специализираните терапевтични дейности, се проведе предварително анкетно проучване. В изследването взеха участие 24 семейства на деца със слухови нарушения. Анкетата се състои от въпроси, свързани с възрастта на откриване на слуховото нарушение, вида комуникативна модалност, устройството за слухопротезиране, използването на специализирани услуги за цялостното развитие на детето и ангажираността на родителите в терапевтичния процес. Всички деца на семействата, участващи в проучването, използват устната реч за основно средство за комуникация. Половината от родителите споделят затруднения с достъпността до специализирани услуги. Въпреки това всички анкетирани посочват, че са участвали активно в терапевтичния процес за развитие на езика и речта. В заключение може да се каже, че подкрепата, обучението и активното включване на родителите в ранната интервенция подобряват дългосрочните резултати и качеството на живот на детето със слухово нарушение.

Ключови думи: езиково развитие, ранна интервенция, родители на деца със слухови нарушения, слухови нарушения, участие на родителите

PARTICIPATION OF PARENTS IN EARLY INTERVENTION FOR CHILDREN WHO ARE DEAF OR HARD-OF-HEARING

Petranka Dimitrova

Center for working with children on the street "Kokiche", Kyustendil

Assist. Prof. Anna Andreeva, Ph.D.

South-West University "Neofit Rilski", Blagoevgrad

Summary: Hearing loss that occurs in early childhood has a significant impact on a child's development and quality of life. Early identification and early intervention through neonatal hearing screening are available in many countries around the world, including Bulgaria, but data on their effectiveness is limited. There is also a lack of systematic information on the specific factors determining the outcomes of the measures taken for children who are deaf or hard of hearing and their families. Parental involvement in early intervention for children with hearing loss is key to minimizing delays in language, cognitive and emotional development of the child. A preliminary survey was conducted to examine the engagement of parents of children who are deaf or hard of hearing in early identification and early intervention. Twenty-four families participated in the study. The survey consists of questions related to the age of detection of the hearing loss, type of communication modality, assistive hearing device, use of services for the overall development of the child and parental involvement in the therapeutic process. All children of the families participating in the study use verbal speech to communicate. Half of the parents share difficulties with accessibility to specialized services. However, all respondents share that they have actively participated in speech and language therapy. In conclusion, it can be said that support, training and active involvement of parents in early intervention improve the long-term outcomes and quality of life of the child with a hearing impairment.

Keywords: early intervention, hearing impairments, language development, parental involvement, parents of children who are deaf or hard-of-hearing

ФУНКЦИОНАЛНА И ЛОГОПЕДИЧНА ТЕРАПИЯ ПРИ ПАЦИЕНТ С АФАЗИЯ СЛЕД ТРАВМАТИЧНО МОЗЪЧНО УВРЕЖДАНЕ

гл. ас. д-р Калинка Спасова Иванова

МУ „Проф. П. Стоянов“ – Варна

Факултет по обществено здравеопазване,

Катедра „Логопедия и медицинска педагогика“

д-р Ридиан Неделко

МБАЛ „Св. Анна – Варна“

Клиника по неврохирургия

Резюме: Травматичното увреждане на главния мозък е сложно, многопластово клинично състояние, което обикновено води до тежка инвалидизация, изразяваща се в множество неврологични увреждания, когнитивни, комуникативни и поведенчески дефицити. Представя се случай на пациент с тежка черепно-мозъчна травма с голяма по площ импресионно-депресионна фрактура в лява парието-темпорална област с подлежащо контузионно огнище в темпоралния дял. След проведено оперативно лечение е изписан от клиниката, като десностранната хемипареза е възстановена, но остава да персистира сензомоторната афатична симптоматика, както и психоорганичен синдром.

Често афатичната симптоматика се negliжира на фона на персистиращия неврологичен дефицит и другите увреждания, свързани с травмата. Комуникативните проблеми при такива болни, на които се обръща внимание на по-късен етап от лечението, създават редица трудности при терапевтичното им преодоляване.

Провеждането на функционална и логопедична терапия води до значителен напредък в нивата на самостоятелно функциониране в различни социални области. Отбеляза се и значително подобрение в тежестта на клиничната симптоматика на афазията.

Ключови думи: травматичното мозъчно увреждане, логопедична терапия

FUNCTIONAL AND SPEECH THERAPY IN A PATIENT WITH APHASIA FOLLOWING TRAUMATIC BRAIN INJURY

Assist. Prof. Kalinka Spasova Ivanova, Ph.D.

MU "Prof. P. Stoyanov" – Varna

spasova.kalina@abv.bg

Faculty of Public Health,

Department of Speech Therapy and Medical Pedagogy

Ridian Nedelko, M.D.

MBH "St. Anna – Varna"

Clinic of Neurosurgery

Summary: Traumatic brain injury is a complex, multifaceted clinical condition that typically leads to severe disability, manifested in a variety of neurological impairments, as well as cognitive, communicative, and behavioral deficits. This paper presents the case of a patient with severe traumatic brain injury, including a large impression-depression fracture in the left parieto-temporal region, with an underlying contusion focus in the temporal lobe. After undergoing surgical treatment, the patient was discharged from the clinic, with recovery of right-sided hemiparesis, but persistent sensorimotor aphasic symptoms and a psychoorganic syndrome.

Aphasic symptoms are often overlooked in the context of persistent neurological deficits and other trauma-related impairments. Communicative issues in such patients, which are addressed at a later stage of treatment, create significant challenges in their therapeutic management.

The implementation of functional and speech therapy led to significant progress in the levels of independent functioning in various social domains. A notable improvement in the severity of the clinical symptoms of aphasia was also observed.

ПРИЛОЖЕНИЕ НА НЕВРОМУСКУЛНАТА ЕЛЕКТРОСТИМУЛАЦИЯ ЗА ДИАГНОСТИКА И ТЕРАПИЯ ПРИ ДИСФАГИЯ

гл. ас. д-р Радостина Костова

Югозападен университет „Неофит Рилски“, гр. Благоевград

Резюме: Дисфагията, или затрудненото гълтане, е сериозно състояние, което може да възникне в резултат на различни заболявания, като неврологични нарушения, травми, хирургични интервенции или стареене. Тя оказва значително влияние върху качеството на живот на пациентите, води до затруднения при приемането на храна и течности и увеличава риска от аспирация и свързани с нея инфекции. Невромускулната електростимулация (НМЕС) представлява сравнително нов подход в диагностиката и терапията на дисфагия, който използва електрически импулси за стимулиране на мускулите и нервите, участващи в процеса на гълтане. Тази технология комбинира терапевтични и диагностични функции, като подпомага възстановяването на мускулния контрол и предоставя данни за функционалното състояние на орофарингеалните структури. Настоящият систематичен анализ е базиран на преглед на съвременната научна литература, включена в базите данни PubMed, Scopus и Web of Science, като са използвани ключови думи като neuromuscular electrical stimulation, dysphagia, diagnostics, therapy. Включени са изследвания, публикувани през последните 10 години, които разглеждат приложението на НМЕС при диагностика и терапия на дисфагия. Целта на анализа е да се оцени ролята на невромускулната електростимулация в диагностицирането и лечението на дисфагия, като се анализират нейните ефективност, предимства и ограничения. НМЕС има потенциал да подобри мускулната активност и координацията на гълтането при пациенти с дисфагия, особено при тези с неврологични увреждания. Въпреки това, доказателствата за ефективността на метода в дългосрочен план и при различни типове пациенти остават ограничени. Невромускулната електростимулация е обещаващ метод за диагностика и терапия на дисфагия, който предлага уникални възможности за подобряване на клиничните резултати. Въпреки това, са необходими допълнителни изследвания, за да се определят оптималните параметри за прилагане и да се потвърди ефективността на метода в различни клинични контексти.

Ключови думи: дисфагия, диагностика, невромускулна електростимулация, терапия

APPLICATION OF NEUROMUSCULAR ELECTRICAL STIMULATION FOR THE DIAGNOSIS AND THERAPY OF DYSPHAGIA

Assist. Prof. Radostina Kostova, Ph.D.

South-West University "Neofit Rilski", Blagoevgrad

Summary: Dysphagia, or difficulty swallowing, is a serious condition that can result from various causes, including neurological disorders, trauma, surgical interventions, or aging. This condition significantly affects patients' quality of life by impairing the intake of food and fluids and increasing the risk of aspiration and related infections. Neuromuscular electrical stimulation (NMES) represents a relatively novel approach in the diagnosis and treatment of dysphagia. It utilizes electrical impulses to stimulate the muscles and nerves involved in the swallowing process. This technology combines therapeutic and diagnostic applications, aiding in the restoration of muscle function and providing valuable insights into the functional status of oropharyngeal structures. This systematic review is based on an analysis of recent scientific literature retrieved from the PubMed, Scopus, and Web of Science databases. The search was conducted using keywords such as neuromuscular electrical stimulation, dysphagia, diagnostics, therapy. The included studies were published within the last decade and focus on the application of NMES in the diagnosis and treatment of dysphagia. The aim of this analysis is to evaluate the role of neuromuscular

electrical stimulation in the management of dysphagia by examining its effectiveness, benefits, and limitations. Evidence suggests that NMES has the potential to enhance muscle activity and improve swallowing coordination in patients with dysphagia, particularly those with neurological impairments. However, the long-term efficacy of the method and its applicability across different patient populations remain areas requiring further investigation. Neuromuscular electrical stimulation is a promising approach to the diagnosis and therapy of dysphagia, offering unique opportunities to improve clinical outcomes. Nonetheless, additional research is necessary to establish optimal application parameters and validate the method's effectiveness in diverse clinical settings.

Keywords: dysphagia, diagnostics, neuromuscular electrical stimulation, therapy

РЕГУЛАЦИОННИ ФУНКЦИИ ПРИ ДЕЦА, ЗАЧЕНАТИ ПО ЕСТЕСТВЕН ПЪТ И ЧРЕЗ АСИСТИРАНА РЕПРОДУКЦИЯ: СРАВНИТЕЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ

ас. Светлана Картунова-Томова

ЮЗУ „Неофит Рилски“

доц. д-р Миглена Симонска

ЮЗУ „Неофит Рилски“

Резюме: Настоящото изследване има за цел да оцени различията в регулационните функции между деца, заченати по естествен път, и деца, заченати чрез асистирана репродуктивна технология (АРТ). Регулационните функции включват трудности с храненето, ексцесивният плач, нарушения в съня и други аспекти, оценени чрез композитен регулационен индекс. Изследването е свързано с бъдещ прогностичен анализ на комуникативните нарушения, свързани с емоционално-поведенческата дисрегулация и социалната стигматизация на децата, родени след асистирана репродукция. Методи: Проучването анализира данни от проучване на ранното развитие, съдържащо информация за деца, заченати естествено (ЕЗ) и чрез АРТ. За всеки участник е изчислен композитен регулационен индекс, базиран на ключови поведенчески и физиологични показатели. Разликите между групите бяха оценени чрез t-тест за независими извадки. Допълнително, беше разгледана честотата на специфични диагнози, свързани с регулацията според класификацията МКБ-10. Резултати: Анализът на данни показва, че децата, заченати чрез АРТ, имат значително повече ранни регулационни затруднения, особено по отношение на храненето и съня. Корелационният анализ разкри умерена положителна връзка ($r = 0.51$, $p < 0.001$) между регулационните затруднения в бебешка възраст и общата дисрегулация в по-късното детство. Заключение: Резултатите от проучването не подкрепят наличието на значими различия в регулационните функции между децата, заченати чрез АРТ, и тези с ЕЗ. Въпреки това тенденцията към по-високи стойности на регулационни затруднения при децата, заченати чрез АРТ, предполага необходимостта от допълнителни изследвания с по-големи извадки и надлъжни проучвания. Тази информация е от значение за родителите, клиницистите и специалистите, свързани с комуникативното развитие на децата.

Ключови думи: асистирана репродукция, детско развитие, ексцесивен плач, регулационни функции

REGULATORY FUNCTIONS IN CHILDREN CONCEIVED NATURALLY AND THROUGH ASSISTED REPRODUCTION: A COMPARATIVE STUDY

Assist. Prof. Svetlana Kartunova-Tomova

SWU "Neofit Rilski"

Assoc. Prof. Miglena Simonska, Ph.D.

SWU "Neofit Rilski"

Summary: This study aimed to evaluate differences in regulatory functions between children conceived naturally and those conceived via assisted reproduction (ART).

Regulatory functions included challenges with feeding, excessive crying, sleep disturbances, and other aspects assessed through a composite regulation index. This study is associated with a future prognostic analysis of communicative disorders related to emotional-behavioral dysregulation and social stigmatization in children born through assisted reproduction. Methods: This study analyzed data from a survey on early childhood development, including information on children conceived naturally (NC) and via ART. For each participant, a composite regulation index was calculated based on key behavioral and physiological indicators. Differences between the groups were assessed using an independent sample t-test. Additionally, the frequency of specific diagnoses related to regulations, as classified by the ICD-10 system, was examined. Results: Data analysis revealed that children conceived through ART experience significantly more early regulatory difficulties, particularly related to feeding and sleep. Correlation analysis showed a moderate positive relationship ($r = 0.51$, $p < 0.001$) between infancy dysregulation and overall dysregulation in later childhood. Conclusion: The findings do not support the presence of significant differences in regulatory functions between children conceived via ART and those conceived naturally. Nonetheless, the observed trend of higher regulatory challenges among ART-conceived children highlights the need for further research using larger samples and longitudinal studies. This information is valuable to parents, clinicians, and professionals involved in the communicative development of children.

Keywords: assisted reproduction, child development, excessive crying, regulatory functions

ИНОВАТИВНИ ПОДХОДИ В ГОВОРНАТА ТЕРАПИЯ НА ДЕЦА И ВЪЗРАСТНИ СЪС ЗАЕКВАНЕ

ас. Никол Димитрова Станева

Nikol.Staneva@mu-varna.bg

Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна

Факултет по обществено здравеопазване

Катедра „Логопедия и медицинска педагогика“

Резюме: Заекването е сложно комуникативно, неврологично разстройство, засягащо приблизително 1% от населението в световен мащаб. То представлява значително предизвикателство сред научните среди, относно неговата терапия и интервенция. Чрез систематичен анализ на рецензирана литература ние изследвахме нововъзникналите терапевтични техники, технологични иновации и стратегии за логопедична подкрепа в периода от 2015 до 2024 г.

Този преглед синтезира съвременните изследвания върху иновативни методи за корекция на заекването, изследвайки мултидисциплинарни подходи в популацията на деца и възрастни. Прегледът оценява критично текущите терапевтични практики, подчертавайки основани на доказателства интервенции, които демонстрират перспективни резултати за подобряване на плавността на речта и психологическо благополучие. Подробно са разгледани методологичните подходи – когнитивно-поведенчески интервенции, базирани на невропластичността и дигитални терапевтични инструменти, представяйки на логопедите съвременните стратегии за управление на заекването.

Ключови думи: иновативни подходи, комуникативни нарушения, логопедична терапия, телелогопедия, заекване

INNOVATIVE APPROACHES IN SPEECH THERAPY FOR CHILDREN AND ADULTS WHO STUTTER

Assist. Prof. Nikol Dimitrova Staneva

Nikol.Staneva@mu-varna.bg

Medical University "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov" – Varna

Faculty of Public Health

Department of Speech Therapy and Medical Pedagogy

Summary: Stuttering is a complex communicative and neurological disorder affecting approximately 1% of the global population. It poses significant challenges to the scientific community in terms of its therapy and intervention.

Through a systematic review of peer-reviewed literature, we examined emerging therapeutic techniques, technological innovations, and speech therapy strategies published between 2015 and 2024. This review synthesizes current research on innovative methods for stuttering correction, exploring multidisciplinary approaches in both pediatric and adult populations. It critically evaluates contemporary therapeutic practices, emphasizing evidence-based interventions that demonstrate promising results for improving speech fluency and psychological well-being. The review also provides an in-depth analysis of methodological approaches, including cognitive-behavioral interventions, neuroplasticity-based therapies, and digital therapeutic tools, offering speech-language pathologists modern strategies for managing stuttering effectively.

Keywords: innovative approaches, communicative disorders, speech therapy, telelogopedics, stuttering

РАЗВИТИЕ НА РАЗБИРАНЕТО ЗА ПОНЯТИЯТА „МНОГО“, „МАЛКО“, „ПОВЕЧЕ“, „ПО-МАЛКО“, „ТОЛКОВА-КОЛКОТО“ ОТ ДЕЦА СЪС СПЕЦИФИЧНО ЕЗИКОВО НАРУШЕНИЕ НА РАЗВИТИЕТО В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ НА 5, 6 И 7 ГОДИНИ

д-р Стефка Гигова

Държавен логопедичен център – София

s.gigova@logoped.bg

Резюме: В доклада са представени данни от изследване на 138 деца на 5, 6 и 7 години със задачи в картинен вариант, съобразени с държавните образователни стандарти по математика за съответната възраст. Изведени са групи в риск от дискалкулния на развитието. Дадени са препоръки към родители, педагози и специалисти за подпомагане на децата с цел превенция на дискалкулния на развитието.

Ключови думи: много, малко, повече, по-малко, толкова-колкото

DEVELOPMENT OF THE UNDERSTANDING OF THE CONCEPTS OF "MUCH", "LITTLE", "MORE", "LESS", "AS MUCH AS" BY CHILDREN WITH SPECIFIC LANGUAGE DEVELOPMENT DISORDER IN PRESCHOOL AGE 5, 6 AND 7 YEARS

Stefka Gigova, Ph.D.

State Speech Therapy Center – Sofia

s.gigova@logoped.bg

Summary: This report presents data from a study of 138 children aged 5, 6 and 7 years with pictorial tasks in line with the state educational standards in mathematics for their age. Groups at risk of developmental dyscalculia were identified. Recommendations were given to parents, educators, and professionals to support children with the aim of developmental dyscalculia prevention.

Keywords: less, little, more, much, as much as

СКРИНИНГ ИНСТРУМЕНТ ASIEP-3: ПРИЛОЖЕНИЕ ПРИ АУТИЗЪМ

Деница Добрева-Сариева

Медицински речеви и езиков патолог, Пловдив

Резюме: Целта на изследването е подпомагане на диагностиката и терапията при разстройство от аутистичния спектър (РАС) чрез представяне на качествен, надежден и доказан скринингов инструмент, посредством който ще могат да се обследват деца, проявяващи симптоми на РАС. Изследването представлява първа стъпка в апробиране за български условия на Screening Instrument For Educational Planning (ASIEP-3) тест, разработен от Krug, Arick и Almond (1980) с цел идентифициране на деца с аутизъм. Експерименталното изследване е проведено с 10 български деца на възраст от 3 до 8 години, за които диагнозата аутизъм е поставена под съмнение. Включващите критерии в изследването са: децата да са на възраст от 2 до 13 години; да демонстрират затруднено социално взаимодействие; да проявяват повтарящи се, стереотипни движения; дейностите им да са с ограничен репертоар, когато ги организират и извършват сами; да се наблюдава липса на функционална игра; да се отчита ниско ниво на разбиране на речта; да се докладва по-късно развита или все още неразвита експресивна реч; да са налице агресивни прояви или девиантно поведение. Приложен е анализ и обработка на данните (Σ CalculatorSoup) за получените резултати при изследваните лица за петте компонента на ASIEP-3: контролен списък за поведение при аутизъм, запис на вокално поведение, оценка на взаимодействието, обучителна диагностика, прогноза за скоростта на учене. Анализът на получените предварителни резултати показва, че тестът е приложим и с висока надеждност се адаптира при деца с нискофункционаращ аутизъм. При деца с високофункционаращ, могат да бъдат отчетени привидно високи резултати, които да заблудят оценяващия и те да бъдат изведени извън рисковата група за аутизъм.

Ключови думи: аутизъм, скрининг, ASIEP-3

SCREENING INSTRUMENT ASIEP-3: APPLICATION IN AUTISM

Denitsa Dobрева-Sarievа

Medical Speech Language Pathologist, Plovdiv

Summary: The aim of the study is to support the diagnosis and treatment of Autism Spectrum Disorder (ASD) by providing a qualitative, reliable and validated screening tool that can be used to screen children who exhibit symptoms of ASD. This study represents a first step in the validation of the Screening Instrument For Educational Planning (ASIEP-3) test developed by Krug, Arick and Almond (1980) to identify children with autism. The experimental study was conducted with 10 Bulgarian children aged 3 to 8 years for whom the diagnosis of autism was suspected. The inclusion criteria in the study were: that the children were aged 2 to 13 years; demonstrated difficulty in social interaction; exhibited repetitive, stereotyped movements; had a limited repertoire of activities when organising and performing them on their own; showed a lack of functional play; reported a low level of speech understanding; reported later developed or still undeveloped expressive speech; and showed aggressive or deviant behaviour. Data analysis and processing (Σ CalculatorSoup) was applied to the results obtained in the subjects for the five components of the ASIEP-3: Autism Behavior Checklist, Vocal Behavior Recording, Interaction Assessment, Learning Diagnostic, and Learning Rate Prediction. The analysis of the preliminary results shows that the test is applicable and highly reliably adapted to children with low-functioning autism. In high-functioning children, seemingly high scores may be reported to deceive the assessor and they may be placed outside the risk group for autism.

Keywords: autism, screening, ASIEP-3

С/З СЪОТНОШЕНИЕ КАТО ПОКАЗАТЕЛ ЗА ЛАРИНГЕАЛНА ПАТОЛОГИЯ ПРИ ПАЦИЕНТИ С БОЛЕСТ НА ПАРКИНСОН

Емилия Съкъджиян

*Медицински Университет – Пловдив,
Медицинска речева и езикова патология*

Резюме: Целта на това проучване беше да се сравнят максимално удължените стойности на /С/ спрямо /З/ при възрастни мъже и жени с болест на Паркинсон и да се сравни съотношението С/З с помощта на техниката на Воопе спрямо здрави възрастни мъже и жени. В това проучване четирима мъже и пет жени бяха включени в изследваната група и четирима мъже и пет жени бяха включени в контролната група. Общият брой на участниците беше 18. Участниците направиха три опита на /С/ и три опита на /З/ с максимална фонация. Максимално удължените стойности и съотношението С/З бяха определени по два различни метода: въз основа на най-дългия от три опита и средната стойност от трите опита. Резултатите показваха, че въз основа на осреднените данни за групата участници с болест на Паркинсон в сравнение с осреднените данни за здравите участници, /С/ се удължава между 8,85 и 15,06, а /З/ се удължава между 11,62 и 17,17. Участниците с болест на Паркинсон, които обикновено произвеждат /З/ по-дълго от /С/, в сравнение с контролната група, демонстрираха следното С/З съотношение: мъже $0,92 < 1,6$ и жени $0,7 < 0,85$. Резултатите от участниците с Болест на Паркинсон могат да се разглеждат като индикация за гласова или ларингеална патология. Не бяха отчетени значителни разлики в удължаването и съотношението С/З, когато става въпрос за пола. При сравняване на индивидуалните данни за максимална продължителност на фонацията на /С/ и /З/ и тяхното съотношение за всеки пол в двете групи, резултатите предполагат потенциална индикация за гласова патология при участници с Болест на Паркинсон.

Ключови думи: С/З съотношение, максимално време за фонация, средни времеви стойности за фонация, възрастна популация, болест на Паркинсон, ларингеална патология

S/Z RATIO AS AN INDICATOR OF LARYNGEAL PATHOLOGY IN PATIENTS WITH PARKINSON'S DISEASE

Emiliya Sakadzhian

*Medical University of Plovdiv,
Medical Speech and Language Pathology*

Summary: The purpose of this study was to compare maximum prolongations of /S/ vs. /Z/ in older male and female adults with Parkinson's disease and to compare the S/Z ratio using the Boone technique with older healthy male and female adults. In this study, four men and five women were included in the study group and four men and five women were included in the control group. The total number of participants was 18. Participants produced three trials of /S/ and three trials of /Z/ with a maximum phonation. Maximum prolongations and S/Z ratio were determined by two different methods: based on the longest out of three trials, and the average of the three trials. Results revealed that based on averaged group data for participants with Parkinson's disease compared to the average group data for healthy participants, /S/ is prolonged between 8.85 and 15.06, and /Z/ is prolonged between 11.62 and 17.17. Participants with Parkinson's disease who typically produce /Z/ longer than /S/, when compared to the control group, demonstrated the following S/Z ratio: male $0.92 < 1.6$ and female $0.7 < 0.85$. The results from participants with Parkinson's disease can be seen as an indication for voice or laryngeal pathology. There were no significant differences in prolongation and S/Z ratio when it comes to gender. When comparing the individual data for maximum duration of phonation of /S/

and /Z/ and their ratio for each gender in both groups, the results suggest potential indication of voice pathology in participants with Parkinson's disease.

Keywords: S/Z ratio, maximum prolongations, mean phonation duration, older adults, Parkinson's disease, laryngeal pathology

ГЛАСОВИ НАРУШЕНИЯ И КАЧЕСТВО НА ЖИВОТ ПРИ БОЛЕСТ НА ПАРКИНСОН

Дарина Димова

*Специалист по медицинска езикова и речева патология, Варна
Медицински университет – Пловдив*

проф. д-р Добринка Георгиева

*директор на програма „Медицинска
речева и езикова патология“*

*преподавател по речева и езикова патология
Медицински университет – Пловдив*

Резюме: Докладът представя връзката между индекса на гласовия хендикап и заболяването болест на Паркинсон (БП).

Описани са резултати от приложение на Voice Handicap Index (VHI) и скалата на японската асоциация на логопедите GRBAS при пациенти с БП. Приложен е български адаптиран вариант на VHI, разработен от Jacobson et al. (1997). Адаптиран вариант на GRBAS е приложен.

Проведено бе изследване с 14 пациента с БП от 3 неврологични практики в диагностично-консултативни центрове в град Варна. Средната възраст на изследваните лица с БП е 59,9 години.

Целта на изследването бе да се извърши оценка на влиянието на гласовите нарушения при пациенти с БП и да се определи степента на затруднение върху социалното им функциониране и адаптиране в зависимост от тяхната самооценка.

Резултатите получени от VHI и GRBAS са силно корелирани: $r = 0.95$. След корелационен анализ по отношение на критерий пол бяха получени корелационни коефициенти: $r = 0,97$ за женски пол и $r = 0,93$ за мъжки пол. Корелацията при изследваните лица от женски пол е по – голяма ($r = 0.034$) от корелацията при лица от мъжки пол, което обаче е статистически незначимо.

При лицата с БП влиянието на VHI върху качеството на живот е както следва: при 8 от пациентите влиянието е леко (коефициент 1 – 1.99), при 5 е в умерена степен (коефициент 2 – 2.99) и при 1 е с тежко влияние (коефициент над 3).

VHI е полезен инструмент за количествено определяне на субективното възприятие на лицата с БП по отношение на влиянието на гласово разстройство върху качеството на живот.

Ключови думи: болест на Паркинсон, гласова патология, GRBAS, VHI

VOICE DISORDERS AND QUALITY OF LIFE IN PARKINSON DISEASE

Darina Dimova

*Medical Speech Language Pathologist, Varna
Medical University – Plovdiv*

Prof. Dobrinka Georgieva, Ph.D.

*Director of the "Medical
Speech and Language Pathology" Program;
Lecturer in Speech and Language Pathology
Medical University – Plovdiv*

Abstract: The report presents the relationship between the voice handicap index and Parkinson's disease (PD). The results of the application of the Voice Handicap Index (VHI) and the Japanese Association of Speech Therapists GRBAS scale in patients with PD are described. A Bulgarian adapted version of the VHI, developed by Jacobson et al. (1997), was applied. An adapted version of the GRBAS was applied. A study was conducted with 14 patients with PD from 3 neurological practices in diagnostic and consultation centers in the city of Varna. The average age of the studied individuals with PD was 59.9 years. The aim of the study was to assess the impact of voice disorders in patients with PD and to determine the degree of difficulty on their social functioning and adaptation depending on their self-assessment. The results obtained from VHI and GRBAS are highly correlated: $r = 0.95$. After a correlation analysis with respect to the gender criterion, the following correlation coefficients were obtained: $r = 0.97$ for females and $r = 0.93$ for males. The correlation in the female subjects studied was greater ($r = 0.034$) than the correlation in males, which, however, was statistically insignificant. In subjects with PD, the impact of VHI on quality of life was as follows: in 8 of the patients the impact was mild (coefficient 1 – 1.99), in 5 it was moderate (coefficient 2 – 2.99) and in 1 it was severe (coefficient over 3). The VHI is a useful tool for quantifying the subjective perception of subjects with PD regarding the impact of voice disorder on quality of life. Keywords: Parkinson's disease, voice pathology, VHI, GRBAS

Keywords: Parkinson's disease, voice pathology, GRBAS, VHI

МЕНИДЖМЪНТ НА ДИСФАГИЯ В КОНТЕКСТА НА МЕДИЦИНСКАТА РЕЧЕВА И ЕЗИКОВА ПАТОЛОГИЯ В БЪЛГАРИЯ

Арман Кушниян

Медицински Университет – Пловдив

Резюме: Развитието на медицинската речева-езикова патология (РЕП) в България има ключово значение за посрещане на нарастващите нужди на хората с нарушения в комуникацията и гълтането. Исторически, слабо представена в сферата на здравеопазването, развитието на РЕП в България наблюдава значителен напредък чрез възприемането на базирани на доказателства инструменти и практики. В този доклад се изследва интегрирането и адаптирането на международно утвърдени инструменти като Gugging Swallowing Screen (GUSS) и Swallowing Ability and Function Evaluation (SAFE) за подобряване на диагностичната прецизност и резултатите от лечението при мениджмънт на дисфагия. GUSS, инструмент за скрининг на дисфагия, предлага бързо и надеждно идентифициране на рисковете при преглъщане, докато SAFE осигурява цялостна оценка на функцията на преглъщане, насочвайки целевите стратегии за интервенция. И двата инструмента са в процес на адаптиран към българския здравен контекст, като са взети предвид езиковите и културните нюанси. Прилагането на тези инструменти подобрява ранното откриване и мениджмънт на нарушенията на преглъщането, особено при популации с висок риск, като например пациенти с инсулт. Имплементирането на инструменти базирани на научни доказателства спомага интердисциплинарното сътрудничество, като насърчава

цялостния подход към грижата за пациентите. Докладът подчертава решаващата роля на обучението и професионалното развитие за снабдяване на специалисти по РЕП с необходимите умения за ефективно използване на тези инструменти. Чрез привеждане в съответствие със световните стандарти българските медицински РЕП са в по-добра позиция да предоставят висококачествени, ориентирани към пациента грижи. Този напредък подчертава значението на непрекъснатото адаптиране и иновациите в клиничните практики, за да се отговори на променящите се изисквания на здравеопазването и да се подобри качеството на живот на хората с комуникативни и гълтателни нарушения.

Ключови думи: дисфагия, оценка на преглъщане, GUSS , SAFE

DYSPHAGIA MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF MEDICAL SPEECH-LANGUAGE PATHOLOGY IN BULGARIA

Arman Kushniyan

Medical University of Plovdiv

Summary: The development of medical speech-language pathology (SLP) in Bulgaria has been pivotal in addressing the growing needs of individuals with communication and swallowing disorders. Historically underrepresented within healthcare, SLP in Bulgaria has witnessed significant advancements through the adoption of evidence-based tools and practices. This paper explores the integration and adaptation of internationally validated instruments such as the Gugging Swallowing Screen (GUSS) and the Swallowing Ability and Function Evaluation (SAFE) to enhance diagnostic precision and treatment outcomes. GUSS, a screening tool for dysphagia, offers rapid and reliable identification of swallowing risks, while the SAFE provides a comprehensive evaluation of swallowing function, guiding targeted intervention strategies. Both tools have been adapted to suit the Bulgarian healthcare context, addressing linguistic and cultural nuances, and ensuring accessibility for clinicians. The implementation of these instruments has improved the early detection and management of swallowing disorders, particularly in populations at high risk, such as stroke and neurological disease patients. Furthermore, these advancements have facilitated interdisciplinary collaboration, promoting a holistic approach to patient care. The paper highlights the critical role of training and professional development in equipping SLPs with the necessary skills to utilize these tools effectively. By aligning with global standards, Bulgarian medical SLP is better positioned to deliver high-quality, patient-centered care. This progress underscores the importance of continuous adaptation and innovation in clinical practices to meet evolving healthcare demands and improve the quality of life for individuals with communication and swallowing disorders.

Keywords: dysphagia, swallowing screening, GUSS and SAFE

РАННИТЕ СКРИНИНГОВИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ ДЕЦАТА. ИЗВОДИ, ВЪПРОСИ, ТЕНДЕНЦИИ

Антоанета Калонкина

ДЛЦ – логопед

Жанет Грозданова

11 ДГ „Мики Маус“ – ресурсен учител

Цветелина Савова

11 ДГ „Мики Маус“ – психолог

Резюме: Ученето в ранното детство от 0 до 3;0 е имплицитно и толкова интензивно и наситено, колкото в нито един последващ период в развитието на човека това не се случва. Индивидуалните вариации на това развитие, както и икономическата среда, в която живеем, води до необходимостта от създаването на стандарти за ранно детско развитие. Третата години е възрастта, в която детето постъпва в образователна институция. Това налага провеждане на скрининг тест, който да ориентира

родителите в отглеждането на малкия човек и да даде насоки на институциите, работещи с деца, за създаване на адекватни програми, които да развият ефективни механизми за учене, стабилно емоционално развитие и социална адаптация.

При провеждане на „Скрининг теста за тригодишни деца“ в 11 детска градина „Мики Маус“ в град София, децата бяха разделени на три групи, в зависимост откъде постъпват, от яслата, от група „вариант“ или идват направо от вкъщи.

При анализа на резултатите акцент се поставя върху групата, както и определени фактори на средата, семейството и образователната институция.

Ключови думи: ранно детство; ранно развитие; скрининг

EARLY SCREENING RESEARCH IN CHILDREN. CONCLUSIONS, QUESTIONS, TRENDS

Antoaneta Kalonkina

DLC – speech-language pathologist

Zhanet Grozdanova

11 DG "Mickey Mouse"

Tsvetelina Savova

11 DG "Mickey Mouse"

Summary: Learning in early childhood from 0 to 3;0 is implicit and as intense and saturated as it is in no subsequent period in human development. The individual variations of this development, as well as the economic environment in which we live, lead to the need to create standards for early childhood development.

Three years is the age at which a child enters an educational institution. This requires conducting a screening test to orient parents in raising the little person and to provide guidelines to institutions working with children to create adequate programs that will develop effective mechanisms for learning, stable emotional development and social adaptation. When conducting the "Screening Test for Three-Year-Olds" in the 11th Mickey Mouse Kindergarten in Sofia, the children were divided into three groups, depending on where they entered, from the nursery, from the "variant" group or coming directly from home. When analyzing the results, emphasis is placed on the group, as well as certain factors of the environment, family and educational institution.

Keywords: early childhood, early development, screening test

(не)ВЪЗМОЖНАТА ИНТЕГРАЦИЯ В ПАРАДОКСА НА ОТРИЧАНЕ И ПОДКРЕПА – СЛУЧАЙ ОТ ПРАКТИКАТА

Ексения Христова

логопед – свободна практика

София, кв. Редута, ул. „Велчо Атанасов“ 15

zvukpozvuk@gmail.com

Резюме: Децата разстройство от аутистичния спектър имат особености свързани с развитието на речта, поведението и когнитивното развитие. Семействата им често отричат или трудно приемат състоянието като проявяват враждебност или negliжиране. В детската градина педагогическите екипи са поставени пред предизвикателството да направят опит за социална интеграция и да включат тези деца в обучителния процес. Терапията им е дългосрочна и преминава през професионалните компетенции на логопед, психолог, поведенчески терапевт, ерготерапевти и пр. Цел на изследването: Целта на изследването е да представи случай от практиката, включващ диагностика и терапия от логопед, да проследи терапевтичните методи и похвати, като разгледа обстойно съпътстващите фактори и условия на средата, довели до позитивен резултат. Метод: В изследването участва логопед на индивидуална практика, който извежда случай на дете с разстройство от аутистичния спектър от възраст 3г и 5м. до 12 год. В началото на терапията при детето

са констатирани- липса на реч, липса на умения за самообслужване и хигиена, атипично поведение, изразено в липса на контакт с връстниците, невъзможност за включване в групови дейности, неумение за игра, автоагресивни епизоди, характеризиращи се с нараняване в областта на главата, еднообразно хранене. Семейството отказва да диагностицира детето или да проведе консултация с екип от специалисти за установяване нивото на развитие. Случаят е по заявка от ДГ, невъзможността на педагогическия и непедагогически състав да общува и работи с детето, в динамиката на отношенията се оформя и група, която negliжира детето и препоръчва неговото отстраняване от групата с типично развиващи се деца. Диагностичните процедури на логопеда в началото показват неустойчив зрителен контакт, липса на реч, липса на разбиране на елементарни инструкции, невъзможност за включване в работата на групата. Приложени са езикова терапия, невро фийд бек, терапия чрез визуализация на обекти и действия, подкрепяща терапия с жестове и мимика. Резултати: Детето проговара на 5 год и 6м., но първите промени в поведението се забелязват още в първите 3 месеца от началото на терапията, като Г. успява да седне на общата маса за хранене заедно с други деца, запазва концентрация по време на сутрешното занятие за начало на деня и се справя с индивидуални задачи, съобразени с неговите интереси и възможности. В хода на терапията постепенно Г. започва да проявява интерес към книжки, посочва героите от илюстрации, задържа слухово и зрително внимание, появяват се първите рисунки на хора, научава букви, цветове и форми, в периода 1-4 клас овладява четене и писане и работи в класна форма на обучение. В 4-ти клас се явява на НВО с асистент и удължено време, в седми клас, въпреки отпуснатия асистент и екстра време се справя сам и в срок, 12 клас завършва с оценки от матурите 5,64 БЕЛ и 5.93 английски език. Към момента на представяне на доклада Г. е на 20 год. и е студент в престижен български университет със специалност в сферата на ИТ технологиите. Дискусия/Изводи: Индивидуалната терапия, ефективния подход, доверието на родителите, въпреки отказа от диагностика, мотивиращи и отдадени учители, подкрепящи и ерудирани родители на деца с типично развитие, устойчиви и ангажирани терапевти и не на последно място директори с ясна представа и позиция за въвеждане на добри приобщаващи модели на възпитание и образование променят хода на развитието и правят още една мечта ВЪЗМОЖНА!

Ключови думи: аутизъм, зрителен контакт, автостимулации, автоагресия, терапевтични методи, екип

Un)POSSIBLE INTEGRATION IN THE PARADOX OF DENIAL AND SUPPORT - A PRACTICE CASE

Eksenya Hristova

Speech Therapist, Private Practice

Sofia, Reduta neighborhood, Velcho Atanasov Street, No. 15

Email: zvukpozvuk@gmail.com

Summary: Children with Autism Spectrum Disorder (ASD) exhibit specific characteristics related to speech, behavior, and cognitive development. Their families often deny or find it difficult to accept the condition, showing hostility or neglect. In kindergartens, teaching teams face the challenge of attempting social integration and including these children in the educational process. Their therapy is long-term and involves professional competencies from speech therapists, psychologists, behavioral therapists, occupational therapists, and others. Aims: The aim of this research is to present a practice case involving diagnosis and therapy by a speech therapist, to trace the therapeutic methods and techniques used, and to thoroughly examine the accompanying factors and environmental conditions that led to positive outcomes. Methods: The study involves a private-practice speech therapist who describes the case of a child with ASD from the age of 3 years and 5 months to 12 years. At the beginning of therapy, the child exhibited: Lack of speech, self-care, and hygiene skills. Atypical behaviors, such as absence of peer interaction, inability to participate in group activities, lack of play skills, and episodes of

self-injury (e.g., head injuries). Monotonous eating habits. The family refused to diagnose the child or consult a team of specialists to assess the developmental level. The case was referred to by the kindergarten due to the inability of teaching and non-teaching staff to interact and work with the child. Over time, a group emerged within the staff that neglected the child and recommended their removal from a group of typically developing peers. Diagnostic procedures by the speech therapist initially indicated unstable eye contact, absence of speech, lack of understanding of basic instructions, and inability to engage in group work. Therapies applied included language therapy, neurofeedback, visualization therapy (using objects and actions), and supportive therapy through gestures and facial expressions. Results: The child started speaking at the age of 5 years and 6 months. However, initial behavioral changes were noticeable within the first three months of therapy, such as: Successfully sitting at the common dining table with other children. Maintaining concentration during morning circle activities and completing individual tasks tailored to their interests and abilities. Gradually, the child began showing interest in books, pointing out characters in illustrations, maintaining auditory and visual attention, creating initial drawings of people, and learning letters, colors, and shapes. Between grades 1-4, the child mastered reading and writing and participated in regular classroom settings. In grade 4, the child took national assessments with an assistant and extended time; in grade 7, they completed assessments independently and on time. By grade 12, the student graduated with scores of 5.64 in Bulgarian Language and Literature and 5.93 in English. As of the report presentation, the individual is 20 years old and a student at a prestigious Bulgarian university, majoring in IT technologies. Summary/Conclusions: Individual therapy, an effective approach, the trust of parents (despite refusal of diagnosis), motivated and dedicated teachers, supportive and educated parents of typically developing children, committed therapists, and, not least, school directors with a clear vision and position on inclusive education models can change the trajectory of development and make another dream POSSIBLE!

Keywords: Autism, eye contact, self-stimulation, self-injury, therapeutic methods, teamwork

В ТЪРСЕНЕ НА ДОКАЗАТЕЛСТВА – ШРИФТ ЗА УЛЕСНЯВАНЕ НА ЧЕТЕНЕТО

Румяна Маринова

Държавен логопедичен център

Резюме: Статията представя идея за доказване на практика за употребата на шрифта Adys при деца от начална училищна възраст с дислексия. Предлага се методология за оценка на ефективността на четене, която се фокусира върху техниката на четене. Резултатите от експерименталната група се сравняват с тези от контролна в търсене на отговор на въпроса ефективна ли е употребата на специално разработения за дислексици шрифт. Целта е да се представи на логопедичната общост изложената идея, да се увеличи броя на изследваните лица с включването на повече колеги в експеримента и да се използват получените резултати за целите на логопедичната терапия и извън нея.

Ключови думи: дислексия, изследване, шрифт, четене

IN SEARCH OF EVIDENCE – A FONT THAT MAKES THE READING EASIER

Rumyana Marinova

State Center for Speech and Language Therapy

Summary: This paper introduces an approach to evaluate the effectiveness of using the Adys font for primary school-aged children with dyslexia. It outlines a methodology for assessing reading performance, emphasizing reading technique. The study compares results from an experimental group with those of a control group to determine whether a

specially designed dyslexic font improves reading outcomes. The goal is to present this concept to the speech therapy community, encourage broader participation by involving more professionals in the experiment, and apply the findings to speech therapy and related fields.

Keywords: dyslexia, font, reading, research

РАВНИЩЕ НА ЕЗИКОВА И РЕЧЕВА РЕАЛИЗАЦИЯ ПРИ НАЛИЧИЕ НА АУТИСТИЧНА СИМПТОМАТИКА

Борислава Александрова

*„ЕН-БИ център за детско развитие“; Email: hbh2@abv.bg
„Езикова и речева патология“, НБУ, София*

Резюме: Настоящата работа е насочена към изследване на взаимовръзката между равнището на езикова и речева компетентност с наличието и степента на изява на аутистична симптоматика в 2 групи деца. За изследване наличието и степента на изява на аутистична симптоматика е използван Детски поведенчески и личностен въпросник – “Cambridge University Behaviour and Personality Questionnaire for Children”, по чиято стандартизация се работи на този етап. Установени са съществени различия между групите по търсените параметри. На база получените резултати по Детски поведенчески и личностен въпросник – “Cambridge University Behaviour and Personality Questionnaire” се регистрират най-значителни затруднения за децата от аутистичния спектър по показатели: социални умения, въображение, комуникативност като най-предизвикателни пред функционалната комуникация на децата с аутизъм.

Ключови думи: аутизъм, въображение, език , реч, социални умения

LEVEL OF LANGUAGE AND SPEECH REALIZATION IN THE PRESENCE OF AUTISTIC SYMPTOMS

Borislava Alexandrova

*“N-B center for child development“; Email: hbh2@abv.bg
„Language and Speech Pathology“, NBU, Sofia*

Summary: The present work is aimed at studying the relationship between the level of language and speech competence with the presence and degree of manifestation of autistic symptoms in 2 groups of children. To study the presence and degree of manifestation of autistic symptoms, the Children's Behavioral and Personality Questionnaire - "Cambridge University Behaviour and Personality Questionnaire for Children" was used, the standardization of which is being worked on at this stage. Significant differences between the groups in terms of the parameters sought have been identified. Based on the results of the Children's Behavioral and Personality Questionnaire - "Cambridge University Behaviour and Personality Questionnaire", the most significant difficulties for children on the autism spectrum are registered in terms of indicators: social skills, imagination, communication as the most challenging for the functional communication of children with autism.

Keywords: autism, imagination, language, speech, social skills

„ДВИЖЕНИЕ, МУЗИКА, ЕМОЦИЯ“ В ПОДКРЕПА НА ЛОГОПЕДИЧНАТА ТЕРАПИЯ

Мила Патронева

логопед, детско-юношески психолог

Резюме: Настоящият доклад представя концепцията **„Движение, музика, емоция“**, която обединява научно доказани терапевтични стратегии и авторски практически програми, апробирани в български условия. Комплексното им приложение демонстрира висока ефективност и значимо допълва традиционните логопедични интервенции. Концепцията се основава на три основни компонента: движението, музиката и емоциите.

Програмата *Brain Gym*® подпомага ученето чрез движение, като включва серия от упражнения, които интегрират функциите на двете мозъчни полукълба, стимулират когнитивните процеси и улесняват усвояването на знания. Включването на музиката като терапевтичен инструмент се реализира чрез *The Listening Program*®, програма, базирана на невронаучни изследвания, която подпомага менталното, емоционалното и физическото здраве на индивида. Емоционалната интелигентност се развива чрез ателиета, съчетаващи авторски идеи и световно признати програми за превенция на психичното здраве като *„Приятелите на Зипи“*, *„Приятелите на Ябълка“* и *„Паспорт“*. Чрез групови интервенции децата и юношите се подпомагат в разпознаването и назоваването на своите емоции, както и в намирането на адаптивни стратегии за справяне с житейски предизвикателства.

Комплексният подход **„Движение, музика, емоция“** предлага иновативна методология за подпомагане на детското развитие, като съчетава двигателна активност, музикална терапия и емоционална интелигентност за повишаване на ефективността на логопедичните практики.

Ключови думи: емоционална интелигентност, мозъчна гимнастика, музика, слухова преработка, социална интелигентност

“MOVEMENT, MUSIC, EMOTION” IN SUPPORT OF SPEECH AND LANGUAGE THERAPY

Mila Patroneva

speech therapist, child and youth psychologist

Summary: The present paper introduces the concept of **"Movement, Music, Emotion"**, which integrates scientifically proven therapeutic strategies and original practical programs adapted to Bulgarian conditions. Its comprehensive application demonstrates high effectiveness and significantly complements traditional speech therapy interventions. The concept is based on three fundamental components: movement, music, and emotions. The *Brain Gym*® program supports learning through movement by incorporating a series of exercises that integrate the functions of both hemispheres of the brain, stimulate cognitive processes, and facilitate knowledge acquisition. The integration of music as a therapeutic tool is implemented through *The Listening Program*®, a neuroscience-based intervention designed to enhance mental, emotional, and physical well-being. Emotional intelligence development is fostered through workshops that combine original ideas with internationally recognized mental health prevention programs, such as *"Zippy's Friends"*, *"Apple's Friends"*, and *"Passport"*. These group interventions help children and adolescents recognize and articulate their emotions while developing adaptive strategies for coping with life challenges. The comprehensive **"Movement, Music, Emotion"** approach offers an innovative methodology for supporting child development by integrating movement-based activities, music therapy, and emotional intelligence training, ultimately enhancing the effectiveness of speech therapy practices.

Keywords: auditory processing, brain gymnastic, music, soft skills

МОДЕЛЪТ НА ПРИВЪРЗАНОСТ ПРИ ДЕЦА И ВЪЗРАСТНИ СЪС ЗАЕКВАНЕ И НЕГОВОТО МЯСТО В ТЕРАПИЯТА

Златка Александрова

логопед

Логопедичен кабинет „Весели Дребосъчета“

гр. София

Резюме: Родителското поведение е сложна структура, която продължава да бъде изучавана от учени и специалисти в сферата на детското развитие. Поведението на родителите може да се развива по определен начин, стига да има дадени парадигми за това. Стресовите фактори на заобикалящата среда много често принуждават родителите да оставят децата самостоятелно да се справят с тях. В този случай важна роля заема и моделът на привързаност между детето и родителя. Джон Боулби поставя в основата на пълноценното човешко съществуване привързаността. Нейното влияние е от ключово значение за развитието на детето – психологическо, когнитивно и социално. Тя взема участие в начина му на общуване и изграждането на неговите граници със света и правилна интерпретация на емоциите. Когато моделът на привързаност е нарушен, то преживява сериозна травма. Това може да доведе и до често срещано комуникативно нарушение – заекване. В настоящия доклад се представя тезата, че моделът на привързаност, при деца със заекване, резонира върху комуникативното нарушение и може да изиграе ключова роля при провеждането на терапия.

Ключови думи: Заекване, привързаност, терапия

THE ATTACHMENT MODEL IN CHILDREN WITH STUTTERING AND ITS PLACE IN THERAPY

Zlatka Aleksandrova

Speech-Language Pathologist

Speech-Language Pathology Private Practice "Veseli Drebocheta",

Sofia

Summary: Parental behavior is a complex structure that continues to be studied by scientists and specialists in the field of child development. Parents' behavior can evolve in a certain way, as long as there are given paradigms for it. Environmental stressors very often force parents to leave their children to deal with them on their own. In this case, an important role is also played by the attachment model between the child and the parent. John Bowlby placed attachment at the heart of a fulfilling human existence. Its influence is of key importance for the development of the child - psychological, cognitive and social. It takes part in his way of communicating and building his boundaries with the world and the correct interpretation of emotions. When the attachment pattern is disturbed, he experiences serious trauma. This can also lead to a common communication disorder – stuttering. This paper presents the thesis that the attachment pattern in children with stuttering resonates on the communication disorder and can play a key role in therapy.

Keywords: Stuttering, attachment, therapy

СЕКЦИЯ
„Интердисциплинарни направления / Interdisciplinary
Fields“

**РАБОТА С РОДИТЕЛИ И БЛИЗКИ НА ДЕЦА С ПРОБЛЕМИ В РАЗВИТИЕТО
В БЪЛГАРИЯ**

Ана Андреева-Сапунджиева

клиничен психолог, ЦСРИПАС, Сдружение „Асоциация Аутизъм“

Мария Станчева

*логопед, ЦСРИПАС, Сдружение „Асоциация Аутизъм“,
докторант по логопедия, катедра „Логопедия“, Софийски университет*

гл. ас. д-р Михаела Барокова

Департамент „Когнитивна наука и психология“, Нов български университет

Резюме: Интеграцията между традиционните подходи и съвременните научни изследвания насочват вниманието на различни специалисти към развитието на интердисциплинарността в науката. Усилията на специалисти от различни области водят до различна перспектива към работата с деца с нарушения в развитието. От една страна, засиленият интерес на специалистите към подобряване на работата с деца във все по-ранна възраст насочва вниманието към работата с родители. От друга, самите родители все по-често изразяват желание да се научат как да се възползват максимално от играта с детето си и ситуацияите от ежедневието. Предлагане на програми за развитие на умения за взаимодействие родител-дете са все по-актуални в България (например: програмата на СЗО за обучение на родители и лица, полагащи грижи за деца със затруднения в развитието – CST – Caregivers skills training). Въпреки това все още липсва систематично проучване на нуждите, нагласите и опита на семейства, които полагат грижи за дете с проблеми в развитието. Целта на настоящото изследване е да проучи съществуващите практики и програми в България, както и да се изследват нагласите и нуждите на семействата от участие в програми като форма на подкрепа за родители на деца с проблеми в развитието.

Ключови думи: България, нагласи, нарушения в развитието, работа с родители, ранно детство

**WORKING WITH PARENTS AND RELATIVES OF CHILDREN WITH
DEVELOPMENTAL DISORDERS**

Ana Andreeva-Sapundzhieva

clinical psychologist, CSRIASD, Association "Autism Association"

Maria Stancheva

*speech therapist, CSRIASD, Association "Autism Association"
PhD student in speech therapy, Department of Logopedics, Sofia University*

Assist. Prof. Mihaela Barokova, Ph.D.

Department of Cognitive Science and Psychology, New Bulgarian University

Summary: The integration between traditional approaches and contemporary research has drawn the attention of various specialists to the development of interdisciplinarity in science. The efforts of specialists from different fields lead to different perspectives on working with children with developmental disorders. On the one hand, the increased interest of professionals in improving their work with children at an increasingly young age has focused attention on working with parents. On the other hand, parents themselves are increasingly expressing a desire to learn how to make the most of their child's play and everyday situations. Programmes for the development of parent-child interaction skills

are increasingly relevant in Bulgaria (e.g., WHO's CST - Caregivers skills training). However, there is still a lack of systematic research on the needs, attitudes and experiences of families caring for a child with developmental problems. The goal of the present study is to survey the existing practices and programmes in Bulgaria, as well as to examine parents' attitudes and families' needs for participation in programs as a form of support for children with developmental problems.

Keywords: attitudes, Bulgaria, developmental disorders, early childhood, work with parents

КЪС ЕЗИЧЕН ФРЕНУЛУМ – ОТ ДИАГНОСТИКАТА ДО ЛЕЧЕНИЕТО

проф. д-р Георги Т. Томов, д.м.

*Департамент „Здравеопазване и социална работа”,
Нов Български Университет*

Резюме: Анкилоглосията е най-честият вроден дефект на езика. Достъпната литература, касаеща честотата на късия езичен френулум в популацията, е противоречива, поради липсата на консенсусна дефиниция и поради използването на променливи диагностични критерии във времето назад. Някои автори предлагат количествени класификации, базирани на прецизни измервания на френулула, други разглеждат както морфологията, така и лингвалната функция като основа за качествена оценка. Настоящите диагностични критерии включват детайлна анамнеза, екстраорален и интраорален преглед, оценка на езика при движение и в покой, както и линейни измервания. От голямо значение е извършването на фонетично и гълтателно изследване със съдействието на логопед.

Езичният френулум се определя като патологичен, когато причинява болестни състояния от функционален, фонетичен, ортодонтски или пародонтален характер, дължащи се на аномалии в дължината и/или позицията му.

Съществуват различни хирургични техники, използвани за корекция на къс езичен френулум. Най-често използваните включват проста френулотомия, френектомия и Z-пластика. Използваните инструменти са обикновено скалпел/ножица, високочестотен електронож и лазер.

Публикацията разглежда съвременните модалности за диагностика и корекция на къс езичен френулум в контекста на интердисциплинарния подход.

Ключови думи: анкилоглосия, диагностика, лечение, лазер

SHORT LINGUAL FRENULUM – FROM DIAGNOSIS TO THERAPY

Prof. D-r Georgi Tomov, M.D.

*Department of Healthcare and Social Work,
New Bulgarian University*

Summary: Ankyloglossia is the most often congenital defect of tongue. The available literature on the incidence of short lingual frenulum in the population is controversial because of the lack of a consent definition and the using of variable diagnostic criteria. Some authors proposed quantitative classifications based on precise measurements of the frenulum, others considered both the morphology and the lingual function for base of qualitative evaluation. The current diagnostic criteria include medical history, extraoral and intraoral examination, evaluation of lingual movements and lingual resting posture and linear measurement. It is of considerable importance to perform a phonetic and swallowing examination with the collaboration of a speech therapist.

The lingual frenulum is defined as pathological when it causes pathological conditions of orthodontic, functional, phonetic and periodontal type due to abnormalities of length and position.

There are various surgical techniques employed for resolving a short lingual frenum. Procedures most commonly employed include a simple frenulotomy, a frenectomy and a

Z-plasty lengthening procedure. Tools used include a cold scapel/ scissors, high frequency electroknife and a laser.

The paper addresses the current modalities for diagnostic and treatment of short lingual frenulum in interdisciplinary approach context

Keywords: ankyloglossia, diagnostic, treatment, laser

ДИГИТАЛНО ПРОЕКТИРАНИ ЕКСПАНДЕРИ ПРИ ОРТОДОНТСКО ЛЕЧЕНИЕ НА ДЕЦА С НАРУШЕНИЯ НА ДИШАНЕТО

д-р Гергана Гургурова, д.м.

ортодонт, частна ортодонтска практика „ГреОрто“

гл. ас. д-р Мирела Георгиева, д.м.

главен асистент в МУ София, Катедра „Ортодонтия“

д-р Венелин Маринов

оториноларинголог към УМБАЛ „Царица Йоанна – ИСУЛ“,

асистент към МУ - София катедра по УНГ болести

Резюме: Дишането през устата е един от най-честите вредни орални навици, който води до нарушаване в модела на растеж на лицето. При тези функционални изменения се нарушава баланса между мускулните пояси. Децата дишащи през устата развиват компресия на горната зъбна редица, която се съпровожда от кръстосана захапка при дисталните зъби. Долната челюст е в задна ротация, а дисталните зъби поради липсата на контакт от постоянната отворена уста проявяват тенденция към прорастване, което повишава рискът от отворена захапка. Ранното откриване на проблема изисква спазване на системен протокол от интегрирано УНГ-ортодонтско лечение. Целта на изследването е да се анализира размера на бърза максиларна експанзия (RME) при устно дишащи пациенти, която се провежда с персонализиран дигитално създаден проект на апарата и неговото 3D принтиране от метал. Материал и методи: В изследването са включени 33 пациента (12 мъже и 21 жени) на средна възраст 13.39 години. Данните са статистически обработени. Резултати: Постигнатото разширение в областта на горните молари е 4.41мм, а при премоларите 3.3 мм. Наблюдава се минимално скъсяване дължината на горната зъбна дъга с 0.52 мм. Тази обратнопропорционална корелационна зависимост в промените на ширината и дължината показва, че вследствие бързата експанзия се променя формата на дъгата. От стеснената триъгълна форма се стига до овална. Високото небце се снижава и съответства на подобрената оклузия между челюстите. Заключение: Горна челюст е триизмерна структура. При разширение с RME, тя се разширява по V-образен модел. Дигиталното планиране позволява контролирано поставяне на винта в зоната на стеснение и в зоната съответстваща на центъра на съпротивление на горна челюст.

Ключови думи: бързо разширение на горна челюст, компресия в ГЧ, устно дишане, ортодонтска деформация, правилна позиция на езика

DIGITALLY DESIGNED EXPANDERS IN ORTHODONTIC TREATMENT OF CHILDREN WITH RESPIRATORY DISORDERS

D-r Gergana Gurgurova, Ph.D.

orthodontist working in a private orthodontic practice "GreOrtho"

Assist. Prof. D-r Mirela Georgieva, Ph.D.

*orthodontist, chief assistant at the Medical University of Sofia,
Department of Orthodontics,*

D-r Venelin Marinov

*otolaryngologist at the University Hospital "Tsarina Ioanna - ISUL",
Assistant at the Medical University of Sofia, Department of ENT Diseases*

Summary: Mouth breathing is one of the most common harmful oral habits that lead to disruption of the facial growth pattern. These functional changes disrupt the balance

between the muscle belts. Children who breathe through the mouth develop compression of the upper dentition, which is accompanied by a crossbite in the distal teeth. The lower jaw is in posterior rotation, and the distal teeth, due to the lack of contact from the permanently open mouth, tend to grow, which increases the risk of open bite. Early detection of the problem requires compliance with a systematic protocol of integrated otolaryngo-orthodontic-speech therapy treatment. The aim of the study is to analyze the extent of rapid maxillary expansion (RME) in mouth-breathing patients, which is carried out with a personalized digitally created design of the appliance and its 3D printing from metal. Material and methods: The study included 33 patients (12 men and 21 women) with an average age of 13.39 years. The data were statistically processed. Results: The achieved expansion in the area of the upper molars is 4.41mm, and in the premolars 3.3mm. A minimal shortening of the length of the upper dental arch by 0.52mm is observed. This inversely proportional correlation relationship in the changes in width and length shows that due to the rapid expansion the shape of the arch changes. From the narrowed triangular shape, it reaches an oval. The high palate is lowered and corresponds to the improved occlusion between the jaws. Conclusion: The upper jaw is a three-dimensional structure. When expanding with RME, it expands in a V-shaped pattern. Digital planning allows controlled placement of the screw in the narrowing area and in the area corresponding to the center of resistance of the upper jaw.

Keywords: correct position of the tongue, compression in the maxillary arch, orthodontic deformation, oral breathing, rapid expansion of the maxillary arch

ЕДИННА ДИАГНОСТИКА ОТ УНГ И ОРТОДОНТИ НА МОРФОЛОГИЧНИ МАРКЕРИ ПРИ ДЕЦА С НАРУШЕНИЯ В ДИШАНЕТО

д-р Емануел Емилиянов

*Катедра „Ортодонтия“, Факултет по дентална медицина,
Медицински университет – София*

д-р Венелин Маринов

*Катедра по УНГ болести, Медицински факултет,
Медицински университет – София*

д-р Гергана Гургурова, д.м.

частна ортодонтска практика „ГреОрто“

проф. д-р Грета Йорданова, д.м.

*Катедра „Ортодонтия“, Факултет по дентална медицина,
Медицински университет – София*

Резюме: При деца с нарушено назално дишане се наблюдават множествени морфологични маркери, говорещи за проблема. Тяхното откриване често е при извършване на ортодонтски анализ във връзка със съпътстващата ортодонтска деформация. Мускулните промени при устното дишане се отразяват върху дъвкането, преглъщането и фонацията, тъй като мускули участващи в тези функции се съкращават по едно и също време с мускулите участващи в устното дишане като си повлияват едни на други. Целта на студията е да се опише метод, с който едновременно се установяват промени в костните и мекотъканни структури в лицевата зона. Материал и метод: В ортодонтията се използва СВСТ с голям обем, включваща калвария. Използва се софтуер за оразмеряване и анализ на промените в костни и меки тъканни и въздушни пространства. Резултат: С едно изследване се установява триизмерното развитие на горна и долна челюст, нивото на костна инсуфициенция, състоянието на TMJ, наличие на лицеви асиметрии, проектират се дигитално водачи или ортодонтски лечебни апарати, измерва се обективно обема на дихателните пътища, установяват се зони на назо-фарингеални обструкции, планират се ортогнатни реконструкции, суперимпозират се образи на анатомични структури, проследяват се мекотъканни промени, оценява се костната матурация и се определя костна възраст. Заключение: При пациенти с нарушения в дихателния тракт анализът на последователни СВСТ изследвания преди и след ортодонтско лечение, най-често с

максиларна експанзия, позволява оценка на резултатите едновременно от ортодонт и УНГ-специалист. Проследяването е свързано с промяна ширината на костното небце, промяна в ширината на максилата, интерзигоматичното пространство и повишаване на обема на назалния, епифарингиалния и фарингеален въздушен път и локализиране на зоните на обструкция.

Ключови думи: Бърза максиларна експанзия, ортодонтска деформация, устно дишане, СВСТ изследване

DIAGNOSIS OF MORPHOLOGICAL MARKERS IN MOUTH-BREATHING CHILDREN BY ORTHODONTISTS AND OTORHINOLARYNGOLOGISTS

D-r Emanuel Emiliyanov

*Department of Orthodontics, Faculty of Dental Medicine,
Medical University-Sofia*

D-r Venelin Marinov

*Department of Otorhinolaryngology, Medical Faculty,
Medical University – Sofia*

D-r Gergana Gurgurova, Ph.D.

Private practice "GreOrtho"

Prof. D-r Greta Yordanova. Ph.D.

*Department of Orthodontics, Faculty of Dental Medicine,
Medical University – Sofia*

Summary: Several morphological markers are observed in children with nasal breathing disorders. They are often diagnosed during orthodontic analysis in relation to concomitant orthodontic deformities. Mouth breathing leads to muscle activity changes affecting the oral functions - mastication, swallowing and phonation. The muscles involved in the mouth breathing contract at the same time as the muscles involved in the other oral functions and affect each other. Aim: To describe a method for simultaneously identifying bone and soft tissue changes in the orofacial region. Materials and Methods: In orthodontics, a large field of view (FOV) CBCT covering the entire skull, is obtained. A 3D imaging software is used to evaluate the changes in the bones, the soft tissues and the upper airways. Results: A single CBCT scan can establish the three-dimensional development of the maxilla and mandible, the level of bone insufficiency, TMJ disorders (TMDs), facial asymmetries, assess bone maturation and determine bone age. It gives the ability to objectively measure airway volume, identify areas of upper airway obstruction, superimpose images of anatomic structures and to track soft tissue changes. It is used in the planning of orthognathic reconstructions and in the digital designing of surgery guides or orthodontic appliances. Conclusion: Evaluation of Consecutive CBCTs (before and after treatment with maxillary expander) of patients with upper airway obstructions, can be done by both an orthodontist and an otorhinolaryngologist. They can establish the changes in the widths of the bony palate, the maxilla and the interzygomatic space. Additionally, the increase in volume of the nasal, nasopharyngeal and pharyngeal airways can be measured and the areas of obstruction can be identified.

Keywords: CBCT imaging, mouth breathing, orthodontic deformation, rapid maxillary expansion

СПЕЦИАЛИЗИРАНА МЕТОДИКА ЗА АДАПТИРАНА ФИЗИЧЕСКА АКТИВНОСТ ПРИ ДЕЦА И МЛАДЕЖИ СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ

д-р Георги Калайджиев
Аграрен Университет – Пловдив

Слав Петков
ФАФА България

д-р Зузана Корнатовска
Университет на Южна Бохемия, Чешка Будейовице

Резюме: Важен фактор за психическото и физическото развитие при деца и младежи със специални образователни потребности (СОП) е двигателната активност и адаптираният спорт. Те оказват своето благоприятно въздействие вследствие на системното прилагане на специализирани физически упражнения. Целта на изследването е да се експериментира специализираната методика за адаптирана физическа активност при деца и младежи със специализирани образователни потребности (СОП). Доказана е ефективността на специализираната Методиката за адаптирана физическа активност за деца и младежи със СОП. Методиката включва комплекс от психически и физически упражнения, прилагани в тренировките на децата и младежите със СОП. Упражненията са свързани с развитие на концентрацията и превключването на вниманието, психомоториката, емоционалната устойчивост, емоционалното състояние и креативността. Ефективността на методиката е проверена чрез измервания, проведени по време на десетдневни летни спортни лагери в Гърция, Корелко, 2019; България, Спортно Оздравителен Комплекс Камчия, 2020 и Несебър, 2021 г. в базата на Национална Спортна Академия „Васил Левски“. След математико-статистическа обработка получените резултати показват, че приложената методика е ефективна. Значително и достоверно са подобрени индикаторите на психическото развитие и са постигнати постижения на международни състезания от децата и младежите на ФАФА. В научното изследване са участвали 21 деца и младежи със СОП. В резултат на системно прилаганата методика броят на спечелени медали от международни състезания от 2019 до 2021 години е нараснал четири пъти.

Ключови думи: специални образователни потребности, адаптирана физическа активност, психическо и физическо развитие

SPECIALIZED METHODOLOGY FOR ADAPTED PHYSICAL ACTIVITY IN CHILDREN AND YOUTH WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Georgi Kalaydzhiev, Ph.D.
Agricultural University – Plovdiv

Slav Petkov
FAFA Bulgaria

Zuzana Kornatovska, Ph.D.
University of South Bohemia, Ceske Budejovice

Summary: An important factor for the mental and physical development of children and young people with special educational needs (SEN) is motor activity and adapted sports. They have their beneficial effect as a result of the systematic application of specialized physical exercises. The aim of the study is to experiment with the specialized methodology for adapted physical activity in children and young people with special educational needs (SEN). The methodology includes a complex of mental and physical exercises applied in the training of children and young people with SEN. The exercises are related to the development of concentration and switching of attention, psychomotor skills, emotional stability, emotional state and creativity. The effectiveness of the methodology has been verified through measurements carried out during ten-day summer sports camps in Greece

Korelko 2019; Bulgaria, Kamchia Sports Rehabilitation Complex 2020 and Nessebar 2021 at the Vasil Levski National Sports Academy camp. After mathematical and statistical processing, the obtained results show that the applied Methodology is effective. Mental development indicators have significantly and reliably improved and achievements in international competitions have been achieved by children and young people from the Federation for Adapted Physical Activity Bulgaria (FAPA). Twenty-one children and young people with SEN participated in the scientific study. As a result of the systematically applied methodology, the number of medals won from international competitions from 2019 to 2021 increased four times.

Keywords: special educational needs, adapted physical activity, mental and physical development

АДАптиРАНАТА ФИЗИЧЕСКА АКТИВНОСТ В БЪЛГАРИЯ: ВЪЗМОЖНОСТИ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И БЪДЕЩИ ПЕРСПЕКТИВИ

гл. ас. д-р Иван Неделчев

Нов български университет

Слав Петков

ФАФА България

д-р Георги Калайджиев

Аграрен Университет – Пловдив

Резюме: Адаптираната физическа активност (АФА) е иновативна и ефективна стратегия за подобряване на физическото и психическото здраве на хора с увреждания, като предоставя възможности за участие във физически дейности, съобразени с индивидуалните им нужди и способности. Освен че насърчава физическата активност и мобилността, АФА играе ключова роля в социализацията, повишаването на самооценката и подобряването на качеството на живот.

Настоящото изследване анализира възможностите и предизвикателствата пред прилагането на АФА, като акцентира върху ограничените ресурси и недостатъчния брой обучени специалисти на регионално и национално ниво. Въпреки тези препятствия, ефективността на АФА е потвърдена от значителните ѝ ползи, включително подобрения в психическата устойчивост, социалните умения и спортните постижения на деца и младежи със специални образователни потребности (СОП).

Обзорът подчертава успешно реализирани адаптирани програми (Kalaydzhiev and Petkov, 2024), които осигуряват равен достъп до физическа активност и постигат международно признати резултати. Тези инициативи не само популяризират здравословния начин на живот, но също така допринасят за интеграцията на хората с увреждания, утвърждавайки значимостта на АФА като средство за социална трансформация и равнопоставеност.

Ключови думи: спорт, адаптирана физическа активност, СОП, инклузия

ADAPTED PHYSICAL ACTIVITY IN BULGARIA: OPPORTUNITIES, CHALLENGES AND FUTURE PERSPECTIVES

Assist. Prof. Ivan Nedelchev, Ph.D.

New Bulgarian University

Slav Petkov

FAPA Bulgaria

Georgi Kalaydzhiev, Ph.D.

Agricultural University – Plovdiv

Summary: Adapted Physical Activity (APA) is an innovative and effective strategy for improving the physical and mental health of people with disabilities by providing opportunities to participate in physical activities tailored to their individual needs and

abilities. In addition to promoting physical activity and mobility, AFA plays a key role in socialisation, increasing self-esteem and improving quality of life.

This study analyses the opportunities and challenges for implementing AFA, focusing on the limited resources and insufficient number of trained professionals at regional and national level. Despite these obstacles, the effectiveness of AFA has been confirmed by its significant benefits, including improvements in mental resilience, social skills, and athletic performance of children and youth with special educational needs (SEN).

The review highlights successfully implemented adapted programmes (Kalaydzhiev and Petkov, 2024) that provide equitable access to physical activity and achieve internationally recognised outcomes. These initiatives not only promote healthy lifestyles but also contribute to the integration of people with disabilities, affirming the importance of AFA as a tool for social transformation and equity.

Keywords: sport, adapted physical activity, SEN, inclusion

СЕКСУАЛНО И ЗДРАВНО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ДЕЦА С ИНТЕЛЕКТУАЛНИ НАРУШЕНИЯ

доц. д-р Момчил Баев

Нов български университет

Департамент „Здравеопазване и социална работа“

Резюме: Сексуалното и здравното образование играе ключова роля в развитието на децата, като им помага да изградят здравословни навици и пълноценни взаимоотношения. За деца с изоставане в интелектуалното развитие този процес изисква по-внимателен и адаптиран подход, за да се гарантира, че информацията е разбираема и достъпна. Нарушенията в интелектуалното развитие – независимо дали засягат когницията, речта, езика или социалните взаимодействия – могат да затруднят възприемането на теми, свързани със здравето, особено когато става дума за човешката анатомия и физиология. За да се преодолеят тези бариери, е необходимо тясно сътрудничество между учители, специалисти и родители.

Едно от основните предизвикателства при обучението на деца с генерализирани невноразвитийни нарушения е, че те може да изпитват трудности както в разбирането, така и в изразяването на идеи. Темите, свързани със здравето, често включват абстрактни понятия или сложни термини, които могат да бъдат трудни за възприемане. Освен това, традиционните методи на преподаване невинаги са ефективни за тях, а участието в групови дискусии може да бъде допълнително затруднение.

За да бъде здравното образование наистина полезно за тези деца, е важно да се използват визуални и интерактивни методи на обучение. Нагледните материали – като илюстрации, видеоклипове, схеми и флашкарти – могат да направят абстрактните концепции по-ясни и достъпни. От съществено значение е всяко дете да има възможност да получи подходящо и приобщаващо образование по тези въпроси. Познаването на собственото тяло, разбирането на взаимоотношенията и личните граници, както и изграждането на умения за безопасно и уверено справяне със ситуациите, свързани със здравето, са важни за всяко дете, независимо от интелектуалните му затруднения.

КЛЮЧОВИ ДУМИ: деца, образование, сексуално, умствена изостаналост

SEXUAL AND HEALTH EDUCATION FOR CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITY

Assoc. Prof. Momchil Baev, Ph.D.

New Bulgarian University

Department "Healthcare and social work"

Abstract: Sexual and health education is an essential component of childhood development, providing children with the knowledge and skills to lead healthy lives and

form healthy relationships. For children with intellectual disabilities, the process requires a more nuanced and tailored approach to ensure the information is accessible and meaningful. Intellectual disabilities, including difficulties with cognition, speech, language, or social interaction, can present unique challenges in understanding and engaging with health-related concepts, especially when they are related to human anatomy and physiology. Overcoming these barriers requires thoughtful strategies and collaboration among educators, specialists, and families.

One of the primary challenges in educating children with generalized neurodevelopmental disorders is their difficulty in understanding or expressing ideas clearly. Health topics often involve abstract concepts or technical terms that may be hard to grasp. This is compounded by their potential struggle to engage in group discussions or follow traditional teaching methods. Social interactions, a key component of many health education programs, may also be daunting for these children, further limiting their participation.

Effective health education for this population involves the use of visual aids and multimodal teaching techniques. Visual tools such as charts, pictures, videos, and flashcards provide concrete representations of abstract ideas, making concepts like hygiene or nutrition easier to understand.

It is vital that these children receive appropriate, inclusive, and accessible education to understand their bodies, relationships, and boundaries, and to develop the skills needed to navigate their sexual health and well-being confidently and safely.

СЕКЦИЯ

„Допълваща и алтернативна комуникация (ДАК) /
Augmentative and Alternative Communication (AAC)“

КЪЩА НА КОМУНИКАЦИЯТА

д-р Николета Йончева

Фондация „Карин дом“

Анета Морфова

Фондация „Карин дом“

Цветослава Кисьова

Фондация „Карин дом“

Натали Георгиева

Фондация „Карин дом“

Моника Раданова

Фондация „Карин дом“

Резюме: Създаването на предсказуема среда е ключово за развитието и благосъстоянието на децата със специални потребности. Тя им осигурява стабилност, намалява стреса и създава условия за по-голяма автономност. В тази статия посредством „къща на комуникацията“ ще представим нашия модел на организирана среда и съвместното екипно участие на родители и терапевти в комуникативния процес. Методите, дейностите и материалите, които изграждат тази къща, интегрирани в рутините от ежедневието, създават условия за изграждането на комуникативни умения и пренасянето им извън терапевтичната среда. Разглеждат се стратегиите за проектиране на такава среда, като се акцентира върху значението на последователността, ясните физически граници и опростената комуникация. Подчертава се ролята на визуалните и сензорните стимули, гъвкавата предвидимост и положителната подкрепа за повишаване на ангажираността и адаптивността на децата с нетипично развитие. Обсъжда се сътрудничеството между семействата и специалистите като ключов фактор за поддържане на стабилност и последователност в различните среди. Като дават приоритет на безопасността, структурата и достъпността, предвидимите среди подпомагат емоционалната саморегулация, развитието на уменията за общуване и социалното участие. Това дава възможност на децата с нарушения в развитието да достигнат пълния си потенциал. Представената информация е базирана на практическия опит, придобит през 28-годишната работа на Карин дом в изграждане на подкрепяща и стимулираща среда и нейното развитие през годините.

Ключови думи: специални потребности, комуникация, стимулираща среда

HOUSE OF THE COMMUNICATION

Nikoleta Yoncheva, Ph.D.

"Karin dom" Foundation

Aneta Morfova

"Karin dom" Foundation

Tsvetoslava Kisyova

"Karin dom" Foundation

Natali Georgieva

"Karin dom" Foundation

Monika Radanova

"Karin dom" Foundation

Summary: Creating a predictable environment is crucial to the development and well-being of children with special needs. It provides them with stability, reduces stress and

creates the conditions for greater autonomy. In this article, through the "house of communication", we will present our model of an organized environment and the joint team participation of parents and therapists in the communication process. The methods, activities and materials that make up this house, integrated into the routines of daily life, create the conditions for building communication skills and transferring them beyond the therapeutic setting. Strategies for designing such an environment are explored, emphasizing the importance of consistency, clear physical boundaries, and simplified communication. The role of visual and sensory stimuli, flexible predictability, and positive reinforcement in increasing the engagement and adaptability of developmentally atypical children is emphasized. Collaboration between families and professionals is discussed as a key factor in maintaining stability and consistency across settings. By prioritizing safety, structure, and accessibility, predictable environments support emotional self-regulation, communication skill development, and social participation. This enables children with developmental disabilities to reach their full potential. The information presented is based on the practical experience gained during Karin Dom's 28 years of work in building a supportive and stimulating environment and its development over the years.

Keywords: development delays, communication, stimulating environment

СЕКЦИЯ

„Технологии в диагностиката и терапията на нарушения на развитието / Technology in the Assessment and Therapy of Developmental Disorders“

ПРИЛАГАНЕ НА МУЗИКАЛНО-РИТМИЧНА, ЕЗИКОВА И ГОВОРНА ТЕРАПИЯ НА ДЕТЕ С МНОЖЕСТВО УВРЕЖДЕНИЯ, БАЗИРАНА НА ДИАГНОСТИКА С swLORETA qEEG. ИЗСЛЕДВАНЕ НА СЛУЧАЙ

доц. д-р Елка Горанова

ЮЗУ „Неофит Рилски“, гр. Благоевград

доц. д-р Димитър Колев, д.м.

ЮЗУ „Неофит Рилски“, гр. Благоевград

д-р Наталия Христова-Крачанова

НМА „Проф. П. Владигеров“, гр. София

Резюме: В групата на комуникативните нарушения попадат деца с множество нарушения, които не трябва да се разглеждат като сбор от отделни функционални (body functions) и структурни (body structures) дисфункции на тялото, а по-скоро като качествено ново интегративно цяло, различаващо се от нормата във всяко от съставлящите го увреждания (disability). Този факт задължава прилагането на комплексна диагностика и адаптирана терапия, която да въздейства цялостно върху детето, а не да бъде фокусира поотделно за всяко по вид нарушение. Закъсненията в двигателното, езиковото и говорното развитие на конкретния случай (дете е на 3 г. и 4 м. с увреждания в слуха, зрението, и двигателната сфера) протича в специфичните условия на сензорните дефицити и влияят отрицателно върху неговото когнитивно развитие. С приложението на swLORETA qEEG като диагностичен неинвазивен невроизобразяващ метод, който се отличава с изключително висока пространствена и темпорална резолюция, се предостави възможност да се намерят невроанатомичните корелации при множеството патологични състояния в описания казус. Бяха локализирани невронните мрежи, които ги поддържат, и бяха идентифицирани зоните в мозъчната кора, а именно Бродманови полета – 21, 37, 39, 40, 41 и тяхното взаимодействие. След логопедичното обследване на детето и невроизобразяващата диагностика с swLORETA qEEG беше създаден индивидуален терапевтичен план, включващ: първоначално развитие на слуховия гнозис за ритъм, в частност способността за възприемане и възпроизвеждане на метрум и ритъм, зрително-координационни, езикови и говорни задачи. Положителните резултати при посттерапевтичното тестване и обективното подобрене на електрофизиологичните показатели в Бродмановите области доказаха, че с диагностиката базирана на swLORETA qEEG метода, може да бъде създадена адекватна индивидуализирана терапия на деца с множество увреди в ранна детска възраст.

Ключови думи: множествени нарушения, swLORETA qEEG, музикалноритмична, езикова и говорна терапия

**APPLYING RHYTHM MUSIC, SPEECH, AND LANGUAGE THERAPY TO A
CHILD WITH MULTIPLE DISABILITIES BASED ON swLORETA qEEG
DIAGNOSIS
CASE STUDY**

Assoc. Prof. Elka Goranova, Ph.D.

SWU "Neofit Rilski"

Assoc. Prof. D-r Dimitar Kolev, M.D.

SWU "Neofit Rilski"

Nataliya Hristova-Krachanova, Ph.D.

NAM "Prof. Pancho Vladigerov"

Summary: The group of communicative disorders includes children with multiple impairments, which should be considered not as a collection of separate functional (body functions) and structural (body structures) dysfunctions of the body but instead as a qualitatively new integrative whole, which differs from the norm in each of its constituent impairments (disabilities). This fact requires the application of a comprehensive diagnosis and adapted therapy that will have a holistic impact on the child rather than focusing on each type of disorder separately. The motor, speech, and language development delays of the case (the child is 3 and 4 years old with hearing, visual, and motor disabilities) occur in the specific conditions of sensory deficits and negatively affect his cognitive development. Applying swLORETA qEEG as a diagnostic noninvasive neuroimaging method with extremely high spatial and temporal resolution provided the opportunity to find the neuroanatomical correlations in several pathological conditions in a specific case. The neural networks supporting them were localized, and the areas in the cerebral cortex, namely Brodmann's fields 21, 37, 39, 40, 41, and their interactions, were identified. Following the child's speech therapy evaluation and neuroimaging diagnosis with swLORETA qEEG, an individualized treatment plan was developed that included the initial development of auditory rhythmic gnosis, in particular, the ability to perceive and reproduce metronome and rhythm, visual coordination, speech, and language tasks. The positive results of the post-therapy tests and the objective improvement of the electrophysiological parameters in the Brodmann areas proved that the diagnosis based on the swLORETA qEEG method can provide adequate individualized therapy for children with multiple impairments in early childhood.

Keywords: multiple disabilities, swLORETA qEEG, rhythm music therapy, speech and language therapy

СЕКЦИЯ
„Докторантска секция / Ph.D. Student Section“

**РОЛЯТА НА МОТОРНО-БАЗИРАНИТЕ ПОДХОДИ ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА
ЕЗИКОВОТО РАЗВИТИЕ В ЛОГОПЕДИЧНАТА ПРАКТИКА**

Андреа Божилова

докторант, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме: В логопедичната практика все повече се набляга на значението на двигателната активност за развитие на обща и фина моторика. Настоящият доклад разглежда ролята на моторно-базираните терапевтични подходи в подкрепа на езиковото развитие при деца в предучилищна възраст. Опирайки се на скорошни изследвания и доказани практики, този литературен преглед описва механизмите, през които се открива връзка между двигателните умения и езиковите постижения; обсъжда се връзката език-движение на невропсихологично ниво и когнитивната ангажираност, както и различни хипотези за коморбидността на нарушенията на езиковото развитие и нарушената двигателна функция.

Ключови думи: двигателна активност, езикови нарушения, езиково развитие, логопедична терапия, обща и фина моторика

**THE ROLE OF THE MOTOR-BASED APPROACHES IN SUPPORTING
LANGUAGE DEVELOPMENT IN SPEECH-LANGUAGE THERAPY PRACTICE**

Andrea Bozhilova

Ph.D. student, Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Summary: In the speech and language therapy practice, there is a growing focus on the importance of motor activity in developing both gross and fine motor skills. This paper explores the role of motor-based therapeutic approaches in fostering language development in preschool-aged children. Drawing on recent research and evidence-based practices, the literature review highlights the mechanisms that link motor skills to language achievements; it further examines the relationship between language and movement at a neuropsychological level and cognitive engagement, as well as various hypotheses regarding the co-occurrence of developmental language disorders and motor impairments.

Keywords: gross and fine motor skills, language development, language disorders, motor skills, speech-language therapy

**ВЛИЯНИЕ НА ВРЕМЕТО ПРЕД ЕКРАН ВЪРХУ ЕЗИКОВОТО РАЗВИТИЕ В
РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ: ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И СТРАТЕГИИ ЗА
БАЛАНСИРАНА УПОТРЕБА НА ДИГИТАЛНИ УСТРОЙСТВА**

Невена Малинчева

*докторант, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
ФНОИ, Катедра „Логопедия“*

Резюме: Докладът разглежда влиянието на употребата на екранни устройства върху езиковото развитие в ранна детска възраст. Целта е да се проследи как времето, прекарано пред екран, се отразява на когнитивното и езиково развитие на децата. След анализ на научни литературни източници от последните 5 години в бази данни като PubMed, Google Scholar и Scopus се прави съпоставка на световния опит и този в

България. Търсят се паралели между продължителността на времето, прекарано пред екран, и влиянието, което това оказва на мозъчните структури, отговорни за езиковото кодиране и декодиране. Резултатите показват, че при неконтролирано време пред екран се наблюдават структурни промени в мозъка, като следствие от което може да се проследи забавяне на рецептивните и експресивни езикови умения. Проучванията подчертават, че активното участие на родителите по време на употреба на дигитални екранни устройства от страна на децата, както и контролът върху времето, прекарано пред екран, могат значително да намалят риска от езикови дефицити. В противовес съществуват доказателства, че контролираното използване на дигитални устройства има потенциала да развие умения като по-бърза преработка на информация и „мултитаскинг“. Идентифицират се стратегии за смекчаване на негативните ефекти и балансиране на употребата на дигитални устройства чрез оптимални екранни практики в подкрепа на здравословното когнитивно и езиково развитие в ранна детска възраст.

Ключови думи: дигитални устройства; езиково развитие; екранно време; когнитивно развитие; ранно детско развитие

THE IMPACT OF SCREEN TIME ON LANGUAGE DEVELOPMENT IN EARLY CHILDHOOD: CHALLENGES AND STRATEGIES FOR BALANCED DIGITAL DEVICE USE

Nevena Malincheva

*Ph.D. student, Sofia University "St. Kliment Ohridski"
FESA, Department of Logopedics*

Summary: This report examines the impact of screen device use on language development in early childhood. The aim is to track how screen time affects children's cognitive and language development. After analyzing literature from the last 5 years in scientific databases such as PubMed, Google Scholar, and Scopus, a comparison is made between global experiences and those in Bulgaria. Parallels are drawn between the amount of time spent in front of a screen and the impact this has on brain structures responsible for language encoding and decoding. The results show that uncontrolled screen time results in structural changes in the brain, and as a consequence, a delay in receptive and expressive language skills can be observed. Studies highlight that active parental involvement during children's use of digital screen devices, as well as control over screen time, can significantly reduce the risk of language deficits. In contrast, there is evidence that supervised use of digital devices has the potential to develop skills such as faster information processing and multitasking. Strategies to mitigate negative effects and balance digital device use through optimal screen practices are identified to support healthy cognitive and language development in early childhood.

Keywords: cognitive development; digital devices; early childhood development; language development; screen time

ДИАГНОСТИКА И ОЦЕНКА НА АФАЗИЯ: АКТУАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Наталия Милтенова

докторант, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград

доц. д-р Миглена Симонска

ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград

Резюме: Афазията е езиково нарушение вследствие на мозъчни увреди, което може да засегне различни аспекти на езика и речта. Правилната диагностика и оценка на афазията са от съществено значение за назначаването на подходяща рехабилитационна терапия. През последните години се наблюдават значителни промени в подходите за диагностика и оценка на афазията. Забелязват се тенденции

към създаване на по-кратки, но в същото време изчерпателни и надеждни инструменти, както и на нови тестови батерии. Технологиите също играят важна роля, като позволяват дистанционна терапия и онлайн версии на тестове. Важен аспект е и културната и езикова адаптация на тестовете, за да отговорят на многообразието на езиковите популации. Този преглед разглежда най-широко използваните тестови батерии и скрининг тестове за диагностика на афазия. Всяка от тези батерии има свои предимства и недостатъци, като се стреми да осигури точна и надеждна оценка на езиковите умения. Диагностиката и оценката на афазия се разглеждат през фокуса на актуалните тенденции и предизвикателства в тази област.

Ключови думи: афазия, диагностика, тестови батерии, скрининг тестове

DIAGNOSIS AND ASSESSMENT OF APHASIA: CURRENT TRENDS AND CHALLENGES

Nataliya Miltenova

Ph.D. student, SWU "Neofit Rilski", Blagoevgrad

Assoc. Prof. Miglena Simonska, Ph.D.

SWU "Neofit Rilski", Blagoevgrad

Summary: Aphasia is a language disorder resulting from brain damage that can affect various aspects of language and speech. Correct diagnosis and assessment of aphasia are essential for the appointment of appropriate rehabilitation therapy. In recent years, significant changes have been observed in the approaches to the diagnosis and assessment of aphasia. There are trends towards the creation of shorter, yet comprehensive and reliable instruments, as well as new test batteries. Technology also plays an important role, allowing for distance therapy and online versions of tests. An important aspect is the cultural and linguistic adaptation of tests to respond to the diversity of linguistic populations. This review examines the most widely used test batteries and screening tests for the diagnosis of aphasia. Each of these batteries has its own advantages and disadvantages, striving to provide an accurate and reliable assessment of language skills. The diagnosis and assessment of aphasia are considered through the focus of current trends and challenges in this field.

Keywords: aphasia, diagnosis, test batteries, screening tests

ВЪЗПРИЕМАНЕ И ПРЕРАБОТКА НА ПОНЯТИЯ ЗА ЕМОЦИИ ПРИ ДЕЦА СЪС СПЕЦИФИЧНИ ЕЗИКОВИ НАРУШЕНИЯ

Анна Пламенова Кирчева

магистър, „Езикова и речева патология“

Департамент „Здравеопазване и социална работа“

Нов български университет

доц. д-р Екатерина Тодорова

Департамент „Здравеопазване и социална работа“

Център за подкрепа на студенти със специални образователни потребности

Нов български университет

Резюме: Статията разглежда разликата във възприемането на понятия за емоции от деца със специфични езикови нарушения (СЕН) и типични деца. Специфичните езикови нарушения, характеризиращи се с трудности при кодирането и декодирането на езика, оказват значително влияние върху социалната и емоционалната интеграция на децата. Представен е преглед на съществуваща литература по темата, като са систематизирани и синтезирани статии, които представят сравнителни изследвания на деца със СЕН и типични деца, както и теоретична рамка на проблема. Чрез примери от изследвания и от клиничната практика, статията разглежда различията в способността на децата с езикови дефицити да възприемат абстрактни понятия за емоции и как това се отразява върху тяхната емоционална регулация. СЕН

възпрепятства разбирането и интерпретирането на езиковите съобщения, което затруднява осъзнаването на абстрактни понятия свързани с емоции и социални взаимодействия. Набляга се на връзката между затрудненото разбиране на собствените и чуждите емоции, което рефлектира върху регулирането на поведението. Заключениеето подчертава необходимостта от ранна диагностика и специализирани интервенции, които да подпомогнат социалната интеграция на децата и развитието на способността за декодиране на абстрактни концепции и емоции.

Ключови думи: специфични езикови нарушения, абстрактни понятия, емоции, социално функциониране

PERCEPTION AND PROCESSING OF EMOTION CONCEPTS IN CHILDREN WITH DEVELOPMENT LANGUAGES DISORDERS

Anna Plamenova Kircheva

*Master of Science in Language and Speech Pathology
Department of Health Care and Social Work
New Bulgarian University*

Assoc. Prof. Ekaterina Todorova, Ph.D.

*Department of Health Care and Social Work
Center for Student Support with Special Educational Needs
New Bulgarian University*

Summary: The article examines the difference in the perception of emotion concepts between children with Development languages disorders (DLD) and typically developing children. DLD, characterized by difficulties in encoding and decoding language, have a significant impact on children's social and emotional integration. A review of the existing literature on the topic is presented, with articles presenting comparative studies of children with DLD and typically developing children, as well as a theoretical framework of the problem, being systematized and synthesized. Through examples from research and clinical practice, the article examines the differences in the ability of children with language deficits to perceive abstract concepts of emotions and how this affects their emotional regulation. DLD hinders the understanding and interpretation of linguistic messages, which makes it difficult to comprehend abstract concepts related to emotions and social interactions. The focus is on the link between the difficulty in understanding one's own and others' emotions, which is reflected in the regulation of behavior. The conclusion emphasizes the need for early diagnosis and specialized interventions to support children's social integration and the development of the ability to decode abstract concepts and emotions.

Keywords: Development languages disorders, abstract concepts, emotions, social functioning

ЕФЕКТИВНОСТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ДОПЪЛВАЩА И АЛТЕРНАТИВНА КОМУНИКАЦИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА КОМУНИКАТИВНИ УМЕНИЯ ПРИ ДЕЦА С РАЗСТРОЙСТВА ОТ АУТИСТИЧНИЯ СПЕКТЪР

Мария Станчева

*докторант, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Факултет по науки за образованието и изкуства
Катедра „Логопедия“*

Резюме: Разстройствата от аутистичния спектър (РАС) са невноразвитийни нарушения, които водят до значителни затруднения в комуникацията и социалното взаимодействие. Един от основните проблеми за децата с РАС е развитието на умения за комуникация, което може да бъде подпомогнато чрез използването на допълваща

и алтернативна комуникация (ДАК). ДАК предлага различни методи и инструменти за подобряване на комуникацията, особено при деца, които имат липса или ограничения във вербалното изразяване. Редица изследвания показват, че прилагането на ДАК може да подобри не само комуникативните умения, но и да намали негативни поведенчески прояви като самостимулация и агресия.

Процесът на избора на подходяща ДАК система е сложен и изисква индивидуализиран подход, съобразен с нуждите на всяко дете. Изборът на средства за комуникация, като жестове, знаци с ръце, снимки или устройства за генериране на говор, зависи от различни фактори, включително възрастта, интелектуалните способности и мотивацията на детето. Въпреки че съществуват доказателства за ефективността на ДАК при деца с РАС, все още има нужда от допълнителни изследвания, които да потвърдят дългосрочната ѝ ефективност и да помогнат за усъвършенстване на практиките в тази област.

Постигането на успешни резултати зависи не само от терапевтичната намеса, но и от ангажираността на семейството, което трябва активно да участва в комуникационния процес. Въпреки трудностите, навременната и подходяща интервенция с ДАК може да подобри значително социалните и комуникативните умения на децата с аутизъм.

Ключови думи: Допълваща и алтернативна комуникация (ДАК), Индивидуализиран подход, Комуникативни умения, Разстройства от аутистичния спектър (РАС), Терапевтични интервенции

EFFECTIVENESS AND CHALLENGES IN USING AUGMENTATIVE AND ALTERNATIVE COMMUNICATION FOR THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION SKILLS IN CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS

Maria Stancheva

*Ph.D. student, Sofia University "St. Kliment Ohridski"
Faculty of Education Sciences and Arts
Department of Logopedics*

Summary: Autism spectrum disorders (ASD) are neurodevelopmental disorders that lead to significant difficulties in communication and social interaction. One of the main challenges for children with ASD is the development of communication skills, which can be supported through the use of augmentative and alternative communication (AAC). AAC offers various methods and tools for improving communication, especially for children with limited or no verbal expression. Several studies show that the application of AAC can not only improve communication skills but also reduce negative behavioral manifestations such as self-stimulation and aggression.

The process of selecting an appropriate augmentative and alternative communication system is complex and requires an individualized approach tailored to the needs of each child. The choice of communication tools, such as hand signs, pictures, or speech-generating devices, depends on various factors, including the child's age, intellectual abilities, and motivation. Although there is evidence supporting the effectiveness of AAC for children with ASD, further research is still needed to confirm its long-term efficacy and help improve practices in this field.

Achieving successful results depends not only on therapeutic intervention but also on the involvement of the family, which must actively participate in the communication process. Despite the challenges, timely and appropriate augmentative and alternative communication intervention can significantly improve the social and communication skills of children with autism.

Keywords: Augmentative and alternative communication (AAC), Autism spectrum disorders (ASD), Communication skills, Individualized approach, Therapeutic interventions

THE IMPACT OF DIGITAL MEDIA ON LANGUAGE DEVELOPMENT IN CHILDREN WITH AUTISM

Vania Dobрева-Manaweel

Ph.D. student, New Bulgarian University

Summary: The current paper aims to highlight concerns regarding the potential negative effects of screen-based technology on the language and communication development of children with autism spectrum disorders. Research links excessive screen time to detrimental changes in a child's overall development, including in their language and communication skills, especially for very young children. In recent years, there has been a growing awareness that excessive use of screen technology may be more harmful than beneficial for children. Therefore, health authorities in many countries discourage screen viewing for children under the age of two. The decisions for such recommendations are based on research conducted with typically developing (TD) children; however, there are indications that children with autism spectrum disorders might be even more affected. Research shows that autistic individuals spend more time watching television or playing video games than TD children for various reasons, including social isolation, a lack of interest in other activities, educational purposes, or as a way for parents to manage their children's challenging behaviors. Due to their specific cognitive and behavioral characteristics, these children are significantly more likely to develop a dependence on watching certain programs or playing video games. This makes media usage problematic and leads to numerous undesirable side effects, particularly in areas that are already concerning in ASD, such as communication, language skills, and social abilities. In addition to a literature review of existing research findings, two case studies are included to highlight the significance of understanding the impact of excessive screen exposure on autism spectrum disorders.

Keywords: autism(ASD), language, communication, social skills, excessive screen time

НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ, ОКАЗВАЩИ ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ ЕЗИКОВОТО И РЕЧЕВО РАЗВИТИЕ НА ДЕЦАТА

Боряна Мургина

докторант, Нов български университет

проф. д-р Виолета Боянова, д.м.

Нов български университет

Резюме: В доклада са разгледани някои аспекти от приложението на съвременните технологии за комуникация и обмен на информация – телевизия, таблет и телефон. В логопедичната практика все по-често се среща малки пациенти, които имат повече думи на английски език отколкото на майчиния български език. Трудностите в овладяване на езика и речта, в резултат от прекомерното използване на новите технологии е проблем, с който професионалистите по логопедия се срещат все по-често и насочват внимание върху ограничаването на електроните устройства. В доклада се постулират два акцента – от една страна да се намери баланса за правилното време за използване на тези инструменти. А от друга ползността в съвместното наблюдение и коментиране на получената по този начин информация. Според статистически изследвания децата прекарват по-голяма част от деня си пред екрана. Използването им вреди на развитието и засяга речта и говоренето. Всички сериозни нарушения на нормалното развитие на децата са следствие от сериозен дефицит в общуването между родители и деца, липса на споделено внимание, липса на съвместни дейности, на четене на книги, на разходка сред природата, на игри, които са изместени от прекалено отделяне на свободно време пред телевизора, компютъра, смартфона. Всичко това води до абнормални поведенчески, социални и психоматични реакции при децата. Като специалист по логопедия препоръчвам намаляването на времето прекарано пред електронни устройства и насърчавам играта

на детето. По този начин ще се подобрят социалните му умения и развитието на съпричастността и уменията в обща игра, преоткривайки нови светове.

Ключови думи: съвременни технологии, екранно време, езиково развитие комуникационни дефицити, социални умения

NEW TECHNOLOGIES AFFECTING CHILDREN'S LANGUAGE AND SPEECH DEVELOPMENT

Boryana Murgina

Ph.D. student, New Bulgarian University

Prof. Violeta Boyanova, M.D., Ph.D.

New Bulgarian University

Summary: The report examines certain aspects of the application of modern communication and information exchange technologies—television, tablets, and phones. In speech therapy practice, there is an increasing number of young patients who know more words in English than in their native Bulgarian language. Difficulties in mastering language and speech as a result of excessive use of new technologies are becoming a growing concern for speech therapy professionals, who are focusing on limiting the use of electronic devices. The report highlights two key points: on one hand, finding a balance for the appropriate amount of time to use these tools, and on the other, the benefits of joint observation and discussion of the information obtained through them. According to statistical studies, children spend a significant portion of their day in front of screens. Their use harms development and affects speech and communication. All serious disruptions in the normal development of children are a consequence of a significant deficit in communication between parents and children, a lack of shared attention, absence of joint activities, reading books, walks in nature, and games, which have been replaced by excessive time spent in front of the TV, computer, or smartphone. This leads to abnormal behavioral, social, and psychosomatic reactions in children. As a speech therapy specialist, I recommend reducing the time spent on electronic devices and encourage child play. This will improve social skills, the development of empathy, and collaborative play abilities, allowing children to rediscover new worlds.

Keywords: new technologies, screen time, language development, communication deficits, social skills